

Ida Horvat

ZBIRKA SATOVA MUZEJA SLAVONIJE

U Odjelu umjetničkog obrta Muzeja Slavonije značajno mjesto zauzima zbirka satova koja daje pregled gotovo svih tipoloških vrsta, kao i stilskih karakteristika kućnog sata od 18. do prve polovine 20. stoljeća. U zbirci se nalazi sedamdeset raznovrsnih primjeraka, djelomice izloženih u stalnom postavu Odjela kao njegov integralni dio. Relativna cjelovitost zbirke omogućila je i postavljanje tematskih izložbi. 1964. godine deset primjeraka u stručnoj obradi dr Danice Pinterović bilo je uvršteno u izložbu jugoslavenskog značaja — Kućni sat, stilski razvoj kroz vjekove — u Muzeju primjenjene umetnosti u Beogradu.¹ Prvo kompletnije prezentiranje najvrijednijih i najzanimljivijih primjeraka (40 komada) zbirke uslijedilo je 1969. godine u Muzeju Slavonije, s naslovom »Stilski sat 18. i 19. stoljeća«.² Izložba je slijedeće godine prenesena u Gradski muzej u Subotici i u Gradski muzej u Vukovaru, gdje je dopunjena satovima iz zbirke vukovarskog muzeja. Druga tematska izložba — »Mjerenje vremena kroz stoljeća« — temeljena na ovoj zbirci, realizirana je 1983. u Muzeju Slavonije³ (i ova izložba je slijedeće godine u okviru Susreta gradova Subotica—Osijek—Sombor prenešena u Gradski muzej u Subotici). Prigodom ovih izložbi publicirani su najosnovniji kataloški podaci zbirke, a posebno je objavljen samo jedan primjerak iz zbirke — ekvatorijalni signirani sunčani sat.⁴ Ovom prigodom ćemo nastojati dati cjelovitiji prikaz zbirke s posebnim naglaskom na stilsko-oblikovnim i tipološkim značajkama.

Provenijencija zbirke slična je porijeklu ostalih zbirki u Odjelu — jedan dio materijala, oko polovine zbirke sakupljen je u razdoblju od osnivanja Muzeja, 1877. godine do 1940, a u poslijeratnom razdoblju zbirka se popunjava spašavanjem kulturno-povijesnog blaga iz napuštenih slavonskih dvoraca u Našicama i Valpovu (1945—48), izdvajanjem iz konfiskacija (1943—47), zatim darovima i otkupima. Na taj način zbirka daje uvid u plemićke i građanske interieure 18. i 19. stoljeća.

Satovi iz zbirke izradom su vezani uglavnom za srednju i djelomice za zapadnu Evropu, dok je šest satova djelo osječkih urara iz prve trećine i sredine 19. stoljeća.

Vremensko-stilske odrednice zbirke satova su 18. i 19. stoljeće i prva polovina 20. stoljeća s gotovo svim karakterističnim stilovima, od baroka, klasicizma, bidermajera, drugog rokoka, historicizma i eklekticizma, pa do secesijskih retardacija i funkcionalizma. Zastupljeni su svi tipovi kućnog sata — podni, stolni, kaminski, zidni i konzolni satovi, kao i posebna vrsta »mjerača vremena« — džepni satovi.

Osim mehaničkih satova, u zbirci se čuvaju i dva primjerka elementarnog — sunčanog — sata iz 18. stoljeća. To su ekvatorijalni ili ekvinoxijalni minutni sunčani sat i rasklopni džepni sunčani sat.

Mehanizmi ostalih satova uglavnom imaju pogon na utege ili pero s povratnom sidrenom zaprekom i njihovom kao regulatorom hoda. Upravo je njihalo imalo značajnu ulogu u razvoju tipologije i oblika kućnog sata. U 17. stoljeću, u vrijeme prve primjene klatna ili njihala na satu (Christian Huygens, 1656.), kućišta satova primjerena njihovom, bila su izrazito visoka i tako je nastao podni sat, sastavni dio baroknog interieura. U zbirci se nalaze dva reprezentativna barokna signirana podna sata s cijelim nizom specifičnih elemenata, kao što je izbijanje sati, pokazivanje dana i mjeseci i planetarij s mjesečevim mijenama. Potječu iz Engleske (London) i Nizozemske (Amsterdam), zemalja gdje su najviše izrađivani. U vrijeme baroka i oblici i mehanizmi kućnog sata veoma su raznoliki i inventivni. U zbirci se čuvaju i dva zidna sata iz 18. stoljeća sa zanimljivim mehanizmom na principu pokretanja sata vlastitom težinom po nazubljenoj motki. To je takozvani pila-sat (Sägeuhr), porijeklom iz Njemačke i Francuske.

Smanjenjem njihala smanjuje se i kućište sata. Tako u Francuskoj nastaje stolni i konzolni sat s raskošnim ukrasom od plemenitih materijala. Muzej nažalost ne posjeduje ovakav tip sata iz razdoblja baroka, nego iz kasnijih stilskih razdoblja.

U vrijeme kasnog baroka i osobito rokoko — jedinog stila koji u našoj zbirci nije zastupljen — kućišta satova su izrađivana od lijevane pozlaćene bronce ili od pozlaćene lipovine, a ukrašavaju se i porculanskim ukrasima i dopunjavaju predmetima od istog materijala (najčešće vazama).

Iz razdoblja kasnog baroka sačuvani su primjerci posebnog oblika kućnog sata nastalog u to vrijeme u Engleskoj. To je tabrnakl-sat sa zastakljenim drvenim, crno obojenim kućištem u obliku ormarića s ukrasima i drškom od pozlaćene bronce ili mjedi. Iznad brojčanika ugrađenog u ploču od kositra ili mjedi nalaze se pokazatelji za dane i mjesečeve mijene, te uređaj za izbijanje sati i zvono. Ovaj tip sata, veoma rasprostranjen u srednjoj Evropi, izrađuje se i u vrijeme klasicizma i bidermajera sa signaturama lokalnih majstora na brojčanicima. Mehanizmi i ukrasni elementi ovih satova potječu iz jednog centra, vjerojatno Beča, i ugrađivani su u domaća kućišta.⁵

Klasicistički satovi u zbirci imaju značajke stila Luj XVI i empira. Kućišta satova u stilu Luj XVI izvedena su od pozlaćena drva i bronce, arhitektonski su koncipirana i ukrašena girlandama, trakama i alegorijskim figurinama.

Zastupljeni su i tabernakl satovi s klasicističkim ukrasnim elementima, izrađeni u Austriji i u radionicama osječkih majstora urara.

Satovi s empirskim stilskim značajkama često su kombinirani od različitih vrsta materijala s oblikom i ornamentarijem jedinstvenim u cijeloj srednjoj Evropi. Kućišta su koncipirana u obliku edikula ili portala, obložena raznim vrstama furnira s ukrasnim elementima od mjedi, alabastera i pozlaćena drva. Brojčanici su bijelo emajlirani, najčešće s arapskim brojkama, pokazuju i dane i često su opremljeni raznim inventivnim pokretnim figurinama, kao svojevrsnom reminiscencijom na likove pokretnih mehanizama na zvoncima srednjovjekovnih i renesansnih građevina.

Izuzetnu raznovrsnost kućnog sata bidermajerskog razdoblja — prve polovine 19. stoljeća — kada je sat neizostavni element inetieura, ilustriraju razne varijante dva glavna tipa sata tog vremena koja su zastupljena u zbirci. To je slika-sat u drvenom okviru, upotpunjen glazbenim uređajem i stolni sat s kućištem u obliku portala s mramornim kolonetama, ogledalima, ili ukrašen akvareliranim pločicama s idiličnim pejzažima ili genre-scenama i aplikacijama od mjedi, sedefa i raznih plastičnih ukrasa.

Od sredine 19. stoljeća mehanizmi satova, velikim dijelom već tvornički proizvedeni, ugrađuju se u kućišta oblikovana u stilu rokokoja, baroka, renesanse i drugih stilova. Ovo razdoblje historicizma predstavljeno je u zbirci kaminskim satom od lijevane bronce u stilu drugog rokokoja, zidnim pozlaćenim satovima s glazbenim mehanizmom, u istom stilu, raznim oblicima neoklasicističkih satova, stolnim toranj-satom, satovima-godišnjacima s torzionim njihovom, grotesknim satom ugrađenim u figuru crnca i drugim primjercima.

U zbirci je zastupljen i zidni sat u stilu »altdeutscha«, veoma rasprostranjen u našim krajevima na prijelomu 19. i 20. stoljeća.

Od satova sa secesijskim stilskim elementima sačuvana su samo dva džepna sata francuske provenijencije, dok značajke postsecesije ima jedan signirani zidni sat osječkog urara Martina Hegera iz 1920-tih godina.

Razdoblje funkcionalizma 30-tih godina 20. stoljeća ilustrira stolni sat budilica njemačke tvrtke Junghans (osnovane 1861) i budilica američke tvrtke Westclox iz 1935. godine.

U zbirci je zastupljeno i nekoliko satova-budilica sovjetske proizvodnje iz 1960-tih godina, kao i budilica domaće industrije satova Sava-Insa oko 1975.

Posebnu grupu u zbirci čine džepni satovi 19. stoljeća u raskošnim kućištima od srebra, kornjačevine i drugih materijala, signirana imenima znamenitih londonskih i pariških urara Georga Priora, Georga Charlea, Le Roya, Bregueta, te budimskog urara Bleyera koji je izrađivao i stolne satove. Džepni satovi 19. i početka 20. st. opremljeni su kućištima od metala s ukrasima od emajla i pozlate, izvedenim uglavnom u stilu historicizma.

U detaljnijem prikazu zbirke nastojat ćemo dati stilske i tipološke značajke pojedinih vrsta i grupa satova i na tom principu je i vršen izbor za analizu zbirke. Osim ovih značajki, važan kriterijski element pri izboru predstavljala je i mogućnost atribucije pojedinih primjeraka prema signaturama.

Prikaz zbirke započinjemo vrijednim i rijetkim primjerkom ekvinoxskog minutnog sunčanog sata, koji je ujedno i najstariji sat u zbirci.

1. EKVATORIJALNI, MINUTNI STOLNI SUNČANI SAT (T.I, sl. 1)

Mjed, mjestimice posrebrana i gravirana.

Signatura: Franz Anton Knitel fecit Linzij; Linz, 1713.

Veličina: vis. 20 cm; vel. temeljne ploče 26x22 cm. Inv. broj: U-46.

Provenijencija: otkup 1895.

Sat je sastavljen iz dvije preklapne ploče, vodoravne i ekvatorijalne i pomične kazaljke za očitavanje sati. Donja ploča ima štitast oblik s viti-

častim obodom i srednjim perforiranim dijelom ukrašenim graviranim i cizeliranim viticama. Oko središnjeg dijela je ugravirano devet grbova (grb Gornje Austrije, te grbovi austrijskog svjetovnog i crkvenog plemstva) i vitica s ugraviranim natpisom na pseudolatinskom posvećenim jednom savezu. Ovaj natpis je ujedno i kronogram koji daje 1713. godinu, kada je sat po svoj prilici izrađen.⁶ Pomična ploča brojčanika ili ekvatorijalna ploča pričvršćena o donju okruglog je oblika. Uokolo teče brojčani prsten s rimskim brojkama za označavanje dva puta po dvanaest sati. Svaki sat je podijeljen na četvrtine. Središnji dio ploče je perforiran, a obod nazubljen. U dnu ploče je ugravirana signatura.

Na brojčanik je pričvršćena kazaljka sa završetkom u obliku trna, a na vrhu se proširuje u kružni posrebreteni minutni brojčanik s malom kazaljkom za minute. Na kazaljku je montiran dekorirani konstrukcijski dio za postavljanje sunčanog sata u pravilni položaj. Na tom dijelu je skala s oznakama mjeseci i zodijakalnim znacima. Uz skalu je i pomični krak sa simbolom sunca za namještanje na određeni mjesec ili znak zodijaka. Na toj konstrukciji, međutim, manjkaju najvažniji dijelovi, a to su dvije pločice s malim otvorom za »hvatanje« sunčane zrake, koje su bile pričvršćene na pomičnom kraku. Očitavanje vremena vršilo se na slijedeći način: sat se pomoću kompasa postavljao u položaj sjever-jug, tako da kraj kazaljke s minutnim brojčanikom bude okrenut prema suncu. Ekvatorijalna ploča se postavlja prema temeljnoj pod kutem određene geografske širine. Pomična kazaljka s dvije »Absehe« postavlja se na odgovarajući mjesec. velika kazaljka se namješta točno prema suncu pomoću otvora na »Absehe« kroz koje je morala prolaziti sunčeva zraka. Kada je sat tako namješten velika kazaljka pokazuje sate, a mala minute sunčeva vremena.

Ovakav način mjerenja vremena uveden je u drugoj polovini 17. st. Do tada se temeljilo na principu određivanja sjene koju gnomon ili style baca na kalibriranu ploču, što se i nadalje primjenjivalo. Autor ovog sata, Franz Anton Knitel (1673—1744), geometar i graditelj matematičkih sprava i sunčanih satova, izradio je znatan broj signiranih i datiranih minutnih ekvatorijalnih sunčanih satova. Naš primjerak je jedan od rijetkih sačuvanih Knitelovih satova (identični se nalaze u Zavičajnom muzeju u Bambergu, Zemaljskom muzeju u Linzu, Zvezdarnici u Kremsmünsteru, Znanstvenom muzeju u Londonu). Nije nam poznato kako je ovaj primjerak od svojih austrijskih naručitelja dospio u Osijek, gdje je 1895. prodan Muzeju za 5 forinti.

I po obliku i po bogatom majstorski izvedenom dekoru, kao i materijalu, ovaj signirani sunčani sat lijepi je primjerak baroknog umjetničkog obrta.

Posve drugog tipa, oblika i stila je drugi sunčani sat u zbirci koji pripada razdoblju klasicizma:

2. RASKLOPNI, DŽEPNI SUNČANI SAT S KOMPASOM (T.I, sl. 2)

Drvo, papir, kompas.

Bez signature, vjerojatno Nürnberg, kraj 18. st.?

Provenijencija: iz starog muzejskog fondusa (prije 1940.)

Veličina: (0,8x8x5 cm. Inv. broj: U-2345.

Sat ima oblik preklopne drvene kutijice pravokutnog oblika. U donji dio kutije smješten je kompas s oznakama otisnutim na papiru Nord

Ost Sud West i deklinacijom. Površina kutije je obložena papirom s otisnutim crnim oznakama — oko kompasa su otisnuti sati dva puta 4—12—8 i VI XII—VI. Na okomitoj pločici su otisnuti sati 6—12—6 i geografske širine od 40 do 54 stupnja. Izvana je vjerojatno bila tablica elevacije za veće evropske gradove. Vrijeme se očitava putem sjene koju nit-polos baca na površinu ploče. Na obje skale otisnuta je ukrasna klasicistička vitica izvedena tehnikom bakroreza. Sat je srodan radovima nürnbergskih majstora (sličan primjerak se nalazi u zbirci Muzeja primjenjene umetnosti u Beogradu)⁷.

Od mehaničkih satova u zbirci podni satovi su najstariji i po tipologiji i po vremenu izrade. Naša dva primjerka ističu se kvalitetom materijala i oblikovanjem, kao i veoma složenim mehanizmom višestruke namjene. Osobito su vrijedni i po tome što su signirani radovi vrsnih zapadnoevropskih majstora urara — Bernarda Scalea iz Amsterdama i Gottfriede Poya iz Londona.

3. PODNI SAT — GODIŠNJAK (T.II, sl. 3)

Mjed, orahovo i ružino drvo, lim; intarzija.

Signatura: Bernard Scale, Amsterdam, prva polovina 18. st.

Provenijencija: dvorac Prandau-Normann, Valpovo. Po navodima članova obitelji Normann kupljen je u Njemačkoj kod prodavača starina.

Veličina: 220x50x25 cm. Inv. broj: U-60.

Sat je smješten u visoko kućište od orahovine ukrašeno vitičastom i biljnom intarzijom od ružinog drva. Postavljen je na visoku profiliranu bazu s kosim volutastim nogama, što završavaju kao lavlje šape. Kubični srednji dio kućišta u koje je smješteno njihalo i utezi ima profiliranu ukladu s malim zastakljenim otvorima. Završni dio kućišta sa satnim mehanizmom, jako je profiliran, flankiran stupićima i zatvoren zastakljenim vratašcima, iznad kojih je profilirani vijenac ukrašen rezbarenim vitičastim ukrasom. U gornjem dijelu brojčanika od mjedi očitavaju se sati, minute i sekunde, a u donjem dijelu su skale za dane i mjesece i planetarij s mjesečevim mijenama. Brojčanik je minuciozno graviran i cizeliran. U donjem dijelu brojčanika je signatura. Iznad brojčanika, na udubljenoj limenoj ploči, naslikan je pejzaž sa sirenama, ispred kojeg su montirane pomične limene, plošno izrezane figurine Posej-dona i fantastičnih likova.

Sat ima sve odlike baroka — jako razvedeni, profilirani oblik kućišta, bijni intarzirani ukras i maštovito složeni mehanizam.

4. PODNI SAT (T.II, sl. 4)

Mjed, orahovo i jablanovo drvo.

Signatura: Gottfriede Poy, London. Druga polovina 18. st.

Provenijencija: iz posjeda osječkog tvorničara namještaja Rudolfa Povischila, 1946.

Veličina: 250x49x28 cm. Inv. broj: U-6.

Kućište sata jednostavnog, skladnog oblika, izrađeno je po uzoru na toranjske satove i odlikuje se mirnom elegancijom. Tektonski je koncipirano i podijeljeno na tri dijela — četverostranu nisku profiliranu bazu, uski kubični srednji dio s vratašcima u koji je smješteno njihalo s ute-

zima i gornji zastakljeni dio završen jednostavnim vijencem. Na graviranom brojčaniku od mjedi očitavaju se sati, minute, dani i mjeseci, a bila je ugrađena i sekundna kazaljka.

Satni mehanizam ima pogon na utege (kao i broj 3) — jedan uteg za satni stroj, drugi za mehanizam za izbijanje punih sati. Po tipu mehanizma to je ura-njihalica na kukastu zapreku.

Jednostavnim oblikom i dekorom, mirnoćom i skladom ovaj sat već najavljuje duh klasicizma.

Iz razdoblja kasnog baroka je drugi tip baroknog sata — tabernakl-sat — koji je u zbirci zastupljen signiranim primjerkom bečke provenijencije:

5. TABERNAKL-SAT (T. III, sl. 5)

Mjed, drvo, staklo, kositar; graviranje, pozlata.

Signatura: Kohlhas in Wien. Beč, druga polovina 18. st.

Provenijencija: dvorac Prandau Normann, Valpovo, 1952.

Veličina: 38x26x15 cm. Inv. broj: U 1358.

Sat je smješten u drveno, crno obojeno kućište u obliku zastakljenog ormarića. Ploča brojčanika je riješena u obliku edikule s okvirom od pozlaćenih valovitih letvica. Na vratašcima su identične letvice i perforirani otvori u gornjim uglovima ukrašeni mjedenim viticama. Sam kružni brojčanik je od kositra s izduženim crnim rimskim brojkama, između kojih su ukrasne vitice, a iznad njih su arapske brojke za minute. U sredini je mjedena ploča s graviranim baroknim ukrasom, vijcima za navijanje i vitičastim crno obojenim kazaljčkama. Brojčanik je umetnut u mjedenu ploču s graviranim i reljefno izvedenim biljnim ornamentom. U gornjem dijelu ploče su aplicirana tri kružna medaljona od kositra — u srednjem je ugraviran jednostavno, gotovo naivno izvedeni lik Bogorodice s djetetom,¹⁰ a lijevo i desno su oznake za uređaje za izbijanje sati i za zvono. Zaporna ploča je također ukrašena graviranim cvjetnim motivom, a iznad nje je zvono budilice.

U 18. stoljeću je, kako smo već spomenuli, bilo raznih neobičnih satnih mehanizama, što su predstavljali prave kuriozitet. Takav je i pila-sat, konstruiran na principu pokretanja sata vlastitom težinom niz nazubljenu motku. U zbirci Muzeja dva su sata izvedena na tom principu:

6. PILA-SAT

Željezo, olovo, emajl, drvo, staklo.

Bez signature, vjerojatno Njemačka, sredina 18. st.

Provenijencija: iz starog muzejskog fundusa.

Veličina: 77x13x23 cm. Inv. broj: U-31.

Sat je u olovnom cilindričnom kućištu, pričvršćenom na široku drvenu podlogu. Pokreće se vlastitom težinom niz nazubljenu željeznu motku preko zupčanika što zahvaća zupce na motki. Hod sata bio je reguliran kratkim klatnom ispred brojčanika (manjka). Navija se povlačenjem na vrh motke. Brojčanik je bijelo emajliran, s rimskim brojkama. Sat je krajnje jednostavno, rustično oblikovan i izveden i smješten u jednostavni zastakljeni ormarić sa zakošenim gornjim dijelom.

7. PILA-SAT (T. III, sl. 6)

Željezo, olovo, mjed, emajl, drvo, staklo.

Bez signature. Vjerojatno Francuska, kraj 18. st.

Provenijencija: iz starog muzejskog fundusa.

Veličina: 79x5x10, 6x12 cm. Inv. broj: U-32.

Satni mehanizam s vretenastom zaprekom i kratkim klatnom ispred emajliranog brojčanika s rimskim brojkama, ugrađen je u olovno, cilindrično kućište pričvršćeno na drvenu podlogu zajedno s nazubljenom motkom po kojoj se spušta. Brojčanik je uokviren jednostavnim obručom od mjedi. Ukrašen je s dvije alegorijske klasicističke reljefne figurice od mjedi. Cijeli sat je umetnut u uski zastakljeni ormarić, vjerojatno kasnije izrade.

Ovaj primjerak pila-sata, temeljen na istom principu kao prethodni, posve je drugačije izveden. Manjih je dimenzija, skladnije oblikovan, finije obrađen i pažljivo ukrašen u skladu s ukusom vremena u kojem je izrađen. Po primijenjenom ukrasu i izvedbi pripada klasicizmu.

Iz razdoblja klasicizma sačuvano je nekoliko izuzetno vrijednih primjeraka stolnih i zidnih, kao i kaminskih satova s elementima stila Luj XVI i empira. Satovi u stilu Luj XVI smješteni su u luksuzna pozlaćena drvena kućišta i kućišta od mjedi, Izrađeni su u Francuskoj i Austriji.

8. STOLNI SAT — NJIHALICA (T. IV, sl. 7)

Lipovina, emajl, metal; rezbarenje, pozlata.

Bez signature, francuski rad, kraj 18. st.

Provenijencija: dvorac Pejačević, Našice, 1948.

Veličina: 45x36x11 cm. Inv. broj: U-38.

Ukrasno drveno kućište ima pravokutno profilirano podnožje. Središnji dio kućišta obrubljen je rezbarenim lisnatim vijencem, na vrhu ima ukrasnu vazu, kao i na dva pobočna postolja povezana girlandom. Cijelo kućište je pozlaćeno (pozlata oštećena). Brojčanik je emajliran i zaštićen staklom u mjedenom okviru.

Satni mehanizam je na principu stupnjice i grabljice s povratnom sidrenom zaprekom. Ugrađen je i mehanizam za izbijanje punih sati. Cijeli sat je izuzetno dobro oblikovan, skladno ukrašen i po dimenzijama primjeren namještaju u stilu Luj XVI.

9. STOLNA URA — NJIHALICA (T. IV, sl. 8)

Mjed, emajl, lipovina; rezbarenje, pozlata.

Bez signature. Francuski rad, kraj 18. st.

Veličina: 85x60x90 cm. Inv. broj: U-41.

Sat je ugrađen u rezbareno i tokareno, pozlaćeno kućište arhitektonske koncepcije. Na visokom profiliranom i razvedenom postamentu uzdiže se kitnjasta edikula s bogatim lučnim vijencem postavljenim na šest kaneliranih stupića. Podno stupića i na kruništu prizmatičnog, centralnog dijela kućišta smještena su tri amoretta u različitim pozama. Vijenac je ukrašen rezbarenom lisnatom girlandom, vazama i pticama — uobičajenim ukrasnim elementima stila Luj XVI. Na emajliranoj ploči brojčanika rimskim brojkama su označeni sati, a arapskim minute i dani koje pokazuju tri pozlaćene kazaljke. Kazaljke za dane satni stroj auto-

matski pomiče svakih 24 sata. Kroz lučni otvor baze kućišta bilo je vidljivo klatno u obliku sunca koje nedostaje.

Po koncepciji, dekoru, materijalu i općem dojmu opisani sat je tipični elemenat interieura stila Luj XVI. Od općeg dojma, međutim odudara izvjesna predimenzioniranost cijelog kućišta.

Primjenu skupih materijala u izradi kućišta, kao i minucioznu obradu dekora ilustriraju slijedeći satovi:

10. UKRASNI STOLNI SAT

Bronca, porculan, drvo.

Bez signature. Francuski rad, kraj 18. st.

Provenijencija: otkup — H. Knobloch, Osijek, 1959.

Veličina: 43x40x17 cm. Inv. broj: U-546.

Na profiliranom podnožju od pozlaćena drva stoji kućište sata lijevano od bronce i patinirano. Ukrašeno je reljefnim i urezanim viticama. Kućište ima središnji cilindrični dio s dva pobočna medaljona i krunište. U bazu je umetnuta pravokutna porculanska pločica oslikana likovima amoretta. U medaljonima su kružne pločice, a na obodu brojčanika i vaza su kružne trake s cvjetnim uzorkom od porculana, vjerojatno iz manufakture u Sevresu.

11. STOLNI SAT

Crno lakirano drvo, emajl; rezbarenje, tokarenje.

Bez signature. Vjerojatno francuski rad, kraj 18. st.

Provenijencija: konfiskacija, 1942.

Veličina: 46x59x19 cm. Inv. broj: U-9.

Kućište ima profiliranu bazu s koje se uzdiže šest vitkih stupića s vijencem na kojem je cilindrična kutija sata, ukrašena na vrhu tokarenim ukrasom s dva amoretta s kacigama.

Mehanizam ima pogon na pero s vretenastom zaprekom i njihalom.

Znatni dio zbirke čine satovi u stilu empira. To su uglavnom stolni i kaminski satovi, uz poneki zidni, veoma dobre i minuciozne izrade uz primjenu različitih skupih materijala. U ovu grupu uvrštavamo i:

12. ZIDNU URU — NJIHALICU (T. VII, sl. 12)

Metal, emajl, staklo, mjed, pozlaćeno drvo.

Bez signature. Vjerojatno Beč, oko 1810.

Provenijencija: dvorac Pejačević, Našice, 1948.

Veličina: 42x34x13 cm. Inv. broj: U-39.

Mehanizam je smješten u jednostavno drveno pravokutno kućište sa zastakljenim vratima. Okvir kućišta je višestruko profiliran, dubok i ukrašen jajastim nizom. Ukrasna ploča unutar okvira podijeljena je u dva polja — u gornjem je emajlirani brojčanik s profiliranim obrucom od mjedi, u donjem je otvor za klatno u obliku sunca. Okvir i ukrasna ploča su pozlaćeni.

Na satu je postignut sklad oblika i mirnog jednostavnog, stilski ujednačenog dekora.

Od stolnih i kaminskih satova u stilu empira odabrali smo slijedeće primjerke:

13. STOLNA URA — NJIHALICA (T. V, sl. 9)

Signatura: Ferdinand Strahal in Tabor. Češka, početak 19. st.

Provenijencija: konfiskacija, 1945.

Veličina: 80x48x22 cm. Inv. broj: U-10.

Luksuzno drveno kućište obloženo je orahovim furnirom, oblikovano s lučno profiliranom bazom s četiri alabasterska stupića, što s vijencem tvore neku vrstu baldahina. Stražnji dio uvučene stijenke obložen je ogledalima. Na vijencu je cilindrična kutija sata, flankirana rezbarenim pozlaćenim grančicama i dvjema krilatim sfingama. Na perforiranom iskucanom brojčaniku od mjedi dvije pomične figurine amoretta spojene su s mehanizmom za izbijanje. Kod izbijanja četvrtina desna figurica brusi strelicu na brusu, kod izbijanja punih sati lijeva figurica udara čekićem o nakovanj. Klatno od mjedi ukrašeno je s tri reljefna alegorijska lika »Svete Alijanse«. Signatura je na emajliranom brojčaniku. Ura je smještena u zastakljeni zaštitni ormarić.

Sat s kompletnom kompozicijom kućišta tipični je primjerak kasnog empira, a primjenom prekomjernih ukrasnih elemenata ukazuje na građanski ukus tog vremena.

Skladniji oblik empirskog sata, svedenog na osnovne konstruktivne elemente predstavlja slijedeći:

14. KAMINSKI SAT — NJIHALICA (T. VII, sl. 14)

Mjed, emajl, staklo, orahov furnir.

Bez signature. Austrijski rad, početak 19. st.

Provenijencija: dvorac Pejačević, Našice, 1947.

Veličina: 53x27x10 cm. Inv. broj: U-43.

Jednostavno drveno kućište obloženo je orahovim furnirom. Na pravokutnoj visokoj bazi uzdižu se dva korintska stupića i nose profilirani vijenac. Ispod vijenca je smještena cilindrična kutija sata s jednostavnim emajliranim brojčanikom. Mehanizam je na pero i povratnu sidrenu zapreku. Njihalo manjka.

Krajnjom jednostavnošću oblika i dekora postignut je izuzetno skladan i profinjeni izgled sata.

Od sličnog materijala, s arhitektonskom osnovnom koncepcijom su izvedeni i slijedeći empirski satovi:

15. STOLNI SAT

Mjed, alabaster, orahov furnir.

Bez signature. Austrija, početak 19. st.

Provenijencija: konfiskacija, Osijek, 1945.

Veličina: 51x31x14,6 cm. Inv. broj: U-49.

Sat je ugrađen u drveno kućište obloženo orahovim furnirom u obliku edikule s profiliranom uvučenom bazom, četiri stupića od alabastera i oplatom od ogledala. Na ravni vijenac je položena cilindrična kutija sata, podbočena s dva savijena potpornja. Brojčanik je emajliran. Kućište je ukrašeno aplikacijama od iskucanog pozlaćenog mjedenog lima.

16. STOLNI SAT (T. VI, sl. 10)

Mjed, emajl, alabaster, orahov furnir.

Bez signature. Vjerojatno austrijski rad, početak 19. st.

Provenijencija: iz starog muzejskog fundusa.

Veličina: 40x30x39 cm. Inv. broj: U-56.

Sat je ugrađen u drveno kućište obloženo orahovim furnirom. Na pravokutnoj bazi s ukrasima od mjedi uzdižu se četiri voluminozna alabasterska stupića s drvenim pozlaćenim korintskim kapitelima, što nose profilirani klasicistički vijenac, ukrašen okovom od mjedi. Ispod vijenca je pričvršćena cilindrična kutija sata. Brojčanik ima središnji dio od cizelirane mjedi, obrubljen emajliranim obručem. Označen je arapskim brojkama za sate i dane.

17. UKRASNI KAMINSKI SAT — (T. VI, sl. 11)

Mjed; lijevanje, cizeliranje, gijoširanje.

Signatura: Joh. Thaller v. Kirchen. Austrija, početak 19. st.

Provenijencija: dvorac Prandau-Normann, Valpovo, 1952.

Veličina: vis. 43 cm. Inv. broj: T-80.

Sat je smješten u kućište lijevano od mjedi. Na ovalnoj bazi cizeliranog oboda uzdižu se čvrsti stupići na kojima leže tordirani nosači završeni reljefnim ovnujskim glavama i podupiru cilindričnu kutiju sata. I brojčanik je od mjedi. Pojedini dijelovi kućišta, brojčanik i klatno su gijoširani.

Na ovom satu je postignuto likovno jedinstvo oblika, materijala i primijenjenog ukrasa.

Kao primjer sata s izrazito arhitektonski koncipiranim kućištem navodimo slijedeći:

18. UKRASNI STOLNI SAT

Metal, razne vrste drva, alabaster.

Signatura: Johan Deyerl in Wien. Beč, početak 19. st.

Provenijencija: dvorac Prandau-Normann, Valpovo, 1952.

Veličina: 60x40x20 cm. Inv. broj: T-82.

Cilindrična kutija sata ugrađena je u arhitektonsku kompoziciju obloženu orahovim i jasenovim furnirom. Na visokoj bazi, ispred koje su dvostrane stepenice s ogradicom od mjedi, otvara se klasični trijem s dva alabasterska stupića i »podom« od stiliziranog intarziranog motiva. Stupići nose timpan s oplatom od bijelog mramora i apliciranim mjeđenim ukrasima. Na vrhu kućišta je žensko poprsje od alabastera. Emajlirani brojčanik s arapskim brojkama za sate i dane zavoren je konveksnim zaštitnim staklom, kao i većina satova ovoga tipa. Na brojčaniku je ispisana signatura.

U skupini klasicističkih satova posebno prezentirano i nekoliko tipičnih signiranih tabernakl-satova, veoma rasprostranjenih u srednjoj Evropi početkom i u prvoj polovini 19. stoljeća.

19. TABERNAKL SAT

Metal, obojeno drvo, staklo.

Signatura: Johannes Kästler in Eisenstadt, Železno u Gradišću, kraj 18. ili početak 19. stoljeća.

Provenijencija: dvorac Pejačević, Našice, 1947.

Veličina: 45x27x15 cm. Inv. broj: U-45.

Mehanizam sata ugrađen je u drveno, crno lakirano, rezbareno kućište u obliku ormarića s ukrasima od mjedi i pozlaćenim ukrasnim elementima (mrežica, letvice i dr.). Brojčanik s rimskim brojkama u obliku uskog kruga od kositra umetnut je u mjedenu ploču s cizeliranim i reljefnim ukrasima i otvorom za klatno. Iznad brojčanika je konveksni kositreni medaljon s ugraviranom signaturom, te uređaj za izbijanje sati i zvono.

(Na vanjskom dijelu kućišta je obnovljena boja i pozlata, a mjedeni ukrasi manjkaju).

Sat ima klasicistički oblik, a ukras s retardacijama rokokoja u evidentnoj je opreci sa strogošću i jednostavnošću opće zamisli.

Razdoblju klasicizma pripada i tabernakl-sat s kasnobaroknim ukrasnim elementima, rad budimskog majstora Andreasa Bleyera, čiji su stolni, džepni i tabernakl-satovi iz 70-tih i 80-tih godina 18. stoljeća sačuvani u zbirci Povijesnog muzeja u Budimpešti.⁸

20. TABERNAKL-SAT

Mjed, obojeno drvo, pozlata.

Signatura: Andreas Bleyer in Ofen. Budim, oko 1770.

Provenijencija: otkup — B. Karalić, Cerna, 1982.

Veličina: 35x24x12,8 cm. Inv. broj: U-2346.

Sat je u jednostavnom kućištu u obliku zastakljenog ormarića od obojenog drva s tordiranim i pozlaćenim ukrasnim letvicama i probijenim otvorima u stilu kasnog baroka. Brojčanik od mjedi ukrašen reljefnim i graviranim ukrasima u obliku klasja i cvijeća, označen je rimskim brojkama za sate i arapskim za minute. Iznad brojčanika je konveksni medaljon s ugraviranom signaturom i uređaj za otkucavanje punih sati i četvrtina i za zvono.

Kasnobarokne ukrasne elemente ima i signirani:

21. TABERNAKL-SAT

Metal, emajl, drvo, staklo.

Signatura: Johann Zierer in Wien. Beč. kraj 18. ili početak 19. st.

Provenijencija: dvorac Pejačević, Našice, 1948.

Veličina 49x28x16 cm. Inv. broj: U-44.

Sat je ugrađen u zastakljeno drveno, crno obojeno kućište s mjednim emajliranim ukrasima i ručkom na vrhu. Na ukrasnoj mjedenoj ploči s emajliranim brojčanikom su rezani i aplicirani ukrasi. Iznad brojčanika je uređaj za izbijanje četvrtina i punih sati koji se iz satnog stroja isključuje odgovarajućim kazaljčkama na postranim emajliranim pločicama iznad brojčanika. Između njih je bijela kružna pločica s crno upisanom signaturom. Stražnja platina od mjedi ukrašena je kasnobaroknim graviranim ukrasima.

Mehanizam sata je na pero i vretenastu zapreku.

Iz razdoblja klasicizma je i posebni tip ure-budilice koju u zbirci ilustrira zanimljiva, signirana:

22. STOLNA ILI ZIDNA BUDILICA (T. VII, sl. 13)

Metal, emajl, mjed, lakirano drvo, pozlata.

Signatura: Georg Uhl, Oedenburg. Sopron u Mađarskoj, oko 1810.

Provenijencija: iz starog muzejskog fundusa.

Veličina: 12,5x13,5x3 cm. Inv. broj: U-27.

Kućište sata je pravokutnog oblika s dubokim profiliranim okvirom od crno lakiranog drva. Emajlirani brojčanik s rimskim brojkama obrubljen je obručom od pozlaćene gijoširane mjedi. Kazaljke su od broniranog čelika. Na vrhu kućišta je tordirana mjedena alkica za vješanje sata na zid.

Mehanizam ima pogon na pero sa sidrenom zaprekom i ugrađenim uređajem za buđenje.

Po tipu je prenosiva putna budilica.

U razdoblju bidermajera (1820—50) kućni sat postaje obaveznim dijelom građanskog interijera. Osim svoje osnovne uloge pokazatelja vremena, ima često i umjetničko-obrtničku vrijednost, a služi i za stvaranje lagodnog ugođaja u prostoriji za boravak. Naime, u bidermajerske satove su ugrađivani razni uređaji — glazbeni i drugi pokretni uređaji koji izvode dopadljivu glazbu i maštoviti »program«. U satove s figuralnim prikazima ugrađuju se pokretne oči, a oslikane ploče tzv. slika-satova opremljene su raznim pokretnim elementima koji u intimnom kućnom ambijentu, na neki način zamjenjuju igru pokretnih figura s javnih satova, namijenjenu masama.

U vrijeme bidermajera kućni sat je dobar obrtnički proizvod s izvjesnim likovnim pretenzijama, što se osobito očituje na izrazito bidermajerskom tipu sata, slici-satu koji je u zbirci zastupljen s nekoliko primjeraka:

23. SLIKA-SAT (T. VIII, sl. 16)

Metal, drvo, staklo, pozlata; oslikavanje uljanom bojom.

Bez signature. Beč, oko 1840.

Signatura na glazbenom uređaju: A. Olbrich in Wien.

Provenijencija: konfiskacija, Osijek, 1943.

Veličina: 94x69 cm (s okvirom). Inv. broj: U-1.

Sat je ugrađen u masivno kućište u pozlaćenom, profiliranom okviru ukrašenom rezbarenim jajastim nizom. U okviru je umetnuta ukrasna ploča od željeznog lima, oslikana uljanom bojom. Slika izvedena manom minucioznog dočaravanja prirode, predstavlja romantičarski pejzaž s kulom i vodenicom ispred koje se odvijaju genre-scene s likovima u stiliziranoj pučkoj odjeći prve polovine 19. stoljeća. U kulu je ugrađen mehanizam sata s emajliranim brojčanikom s rimskim brojkama, providen uređajem za izbijanje punih sati i četvrtina. U sliku je ugrađeno pokretno mlinsko kolo i »slapovi« od tordiranih staklenih štapića koji u pokretu daju iluziju vodopada.

Glazbeni uređaj s čeličnim češljem, nazubljenim mjedenim valjkom i oprugom, smješten u stražnjoj rezonantnoj kutiji sata svira tri

melodije, a aktivira ga satni mehanizam preko poluge svakog punog sata. I glazbeni uređaj, kao i uređaj koji pokreće vodenicu može se posebno ukapčati, a navija se ključem sa strane kućišta.

Glazbeni uređaj je izradio bečki urar Anton Olbrich koji je 1820. godine dobio ovlaštenje za obavljanje urarskog zanata, a bečkim građaninom je postao 1847.⁹

Opisani slika-sat izraziti je primjer bidermajerskog ukrasno-uporabnog predmeta.

24. SLIKA SAT

Metal, drvo, staklo, oslikavanje uljanom bojom.

Bez signature. Austrija ili Njemačka, oko 1840—50.

Provenijencija: iz starog muzejskog fundusa.

Veličina: 30x24x13 cm. Inv. broj: U-34.

Drveno kućište sata smješteno je u crno obojeni zastakljeni okvir. Sat je ugrađen u ploču od željeznog lima. Iznad bijelo emajliranog brojčanika s rimskim brojkama naslikan je lik bradatog muškarca s kapom. Oči lika se pomiču lijevo i desno u skladu s kretanjem njihala s kojim su povezane.

Način oslikavanja podsjeća na pučke oslikane automatske sprave i glazbene automate tog vremena.

Mehanizam sata je švarcvaldskog tipa, s drvenim platinama.

U zbirci je zastupljen još jedan česti tip bidermajerskog sata — stolni sat u obliku klasičnog portala (Portaluhr), izrađen uglavnom od crno lakiranog drva s alabasterskim kolonetama i ukrasima od sedefa i metala, te plastičnim ukrasima od različitih materijala. Mahom su to satovi srednjoevropske, tj. austrougarske provenijencije. Tog tipa su slijedeći satovi:

25. STOLNI ILI KAMINSKI SAT

Metal, drvo, sedef, zlatni premaz.

Bez signature. Austrija, sredina 19. st.

Provenijencija: iz starog muzejskog fundusa.

Veličina: 56x37x13 cm. Inv. broj: U-50.

Cilindrična drvena kutija sata smještena je ispod jako profiliranog arhitrava kojeg nose dva stuba postavljena na visoku profiliranu bazu. Stubovi su s prednje strane ukrašeni reljefnim cvjetnim motivom sa zlatnim premazom, a na vijencu portala su ukrasne aplikacije od sedefa. Mjedeno klatno je perforirano. U sredini baze uzdiže se drvena rezbarena lira s metalnim strunama. Bijelo emajlirani brojčanik s rimskim brojkama ima mjedeni cvjetni obrub (staklo manjka).

26. STOLNI SAT (T. VII, sl. 15)

Metal, drvo, alabaster, emajl, umjetno cvijeće.

Bez signature. Austrougarska, sredina 19. st.

Provenijencija: iz starog muzejskog fundusa.

Veličina: 31x12x20 cm. Inv. broj: U-48.

Sat je ugrađen u cilindričnu kutiju smještenu ispod vijenca portala položenog na alabasterske stupiće s pozlaćenim korintskim kapitelima što se uzdižu s profiliranog podnožja. U središnjem zastakljenom dijelu vijenca nalazi se plastični ukras od sitnog umjetnog cvijeća i staklenog labuda. Brojčanik je bijelo emajliran i označen rimskim brojkama.

27. STOLNI SAT

Metal, lakirano drvo, mramor, sedef, umjetno cvijeće.

Bez signature. Austrougarska, sredina 19. st.

Provenijencija: iz starog muzejskog fundusa.

Veličina: 65x37x14,5 cm. Inv. broj: U-58.

Sat, u drvenoj cilindričnoj kutiji, smješten je ispod vijenca portala sastavljenog od crno lakiranog postolja i dva stupa od bijelog mramora s pozlaćenom drvenom bazom i kapitelima. Jako razvedeni vijenac ukrašen je aplikacijama od sedefa, te umjetnim cvijećem i staklenim labudom u zastakljenim nišama. Brojčanik od mjedenog lima, u sredini je perforiran i izveden u obliku grba s dvoglavim orlom.

Posebnu varijantu sata u obliku portala, ukrašenu oslikavanjem predstavlja slijedeći primjerak:

28. STOLNI SAT

Metal, crno lakirano drvo, mramor, sedef, mjed; oslikavanje.

Signatura: Lehrner, Kassán. Košice u Slovačkoj, sredina 19. st.

Provenijencija: dar — A. E. Brlić, Vukovar, 1947.

Veličina: 60x35x14 cm. Inv. broj: U-2347.

Sat u cilindričnoj crno lakiranoj kutiji smješten je unutar arhitektonske kompozicije s profiliranim prizmatičnim podnožjem s po dva kanelirana drvena potpornja i dva stupića od mramora s drvenom bazom i korintskim kapitelima prevučeni zlatnim premazom. Stupići nose višestruko profilirani vijenac, ukrašen mjedenim cvjetićima i stiliziranim ukrasom od sedefa. U centraloj edikuli na vrhu vijenca, nalazi se oslikana i zastakljena ukrasna pločica s idiličnim pejzažom s crkvom, dijelom zgrade, mostićem i stiliziranim minijaturnim ljudskim likovima u profilu, u bidermajerskoj odjeći. Slika je izvedena temperom na kartonu, tehnikom minijature.

Na slici je natpis: Hintere Brühl — vjerojatno se odnosi na kupališno mjesto u rajnskoj oblasti kod Schweingena.¹⁰

Emajlirani brojčanik iznad slike ima rimske brojke.

U bazu kućišta je bio ugrađen glazbeni mehanizam.

Sredinom 19. stoljeća u kreiranju i oblikovanju kućnog sata, kao i u oblikovanju namještaja dolazi do promjena, uvjetovanih počecima industrijske izrade sata. Urari—obrtnici, u potrazi za odgovarajućim oblicima kućišta i ukrasom, vraćaju se stilovima prethodnih razdoblja. Tako oko 1860. godine nastaju satovi s djelomice već tvornički proizvedenim mehanizmima i kućištima oblikovanim i ukrašenim prema postulatima drugog rokokoja. U našoj zbirci to su zidni satovi bogato ukrašenih, pozlaćenih ili bojenih kućišta s ugrađenim glazbenim napravama:

29. ZIDNA URA NJIHALICA (T. VIII, sl. 17)

Metal, drvo, emajl, pozlata, boja.

Bez signature. Austrija, oko 1860.

Provenijencija: konfiskacija, Osijek, 1942.

Veličina: 60 × 49 cm (okvir). Inv. broj: U—2.

Sat je ugrađen u razvedeno, višestruko profilirano, pravokutno kućište zatvoreno zastakljenim vratašcima s dekorativnim, reljefnim okvirom.

Donja ploha kućišta s bijelo emajliranim brojčanikom s rimskim brojkama i mjedenim obručem, modro je obojena. Ostali rezbareni i aplikacijama ukrašeni dijelovi kućišta i okvir su pozlačeni. U stražnji dio kućišta je ugrađen mehanizam za izbijanje četvrtina i punih sati i naprava za sviranje s tri melodije koja je može ukapčati potezanjem uzice.

30. ZIDNA URA NJIHALICA (T. VIII, sl. 18)

Metal, drvo, staklo, pozlata.

Bez signature. Austrija, sredina 19. st.

Provenijencija: iz starog muzejskog fundusa.

Veličina: 60 × 40 cm (okvir). Inv. broj: U—3.

Sat je ugrađen u višestruko profiliranu plohu s otvorom za klatno, ukrašenu reljefnim ukrasima, umetnutu u okvir sa zastakljenim vratašcima.

I okvir i ploča su pozlačeni. Brojčanik je bijelo emajliran, označen rimskim brojkama. U rezonantnu kutiju je ugrađena naprava za sviranje s dvije melodije, kao i mehanizam za izbijanje četvrtina i punih sati.

Drugi tip sata, u stilu drugog rokoka, je slika—sat u bogato ukrašenom okviru, često opterećenom najraznovrsnijem ukrasima. U okvir se umeće i sam sat, tako da je slika dominantni, samostalni dio kompozicije. Čak i kada je sat ukomponiran u pojedine arhitektonske detalje na slici, ostaje gotovo nezamjetljivi sekundarni dio slike. Ovakove slike—satovi po pravilu su opremljene glazbenom napravom s po nekoliko melodija. Svojim izgledom, dimenzijama i namjenom pretendirale su na najistaknutija mjesta u građanskoj sobi za boravak. Ilustrativni primjerak te vrste je slijedeći:

31. SLIKA—SAT

Metal, drvo, pozlata, oslikavanje.

Bez signature. Austrija, sredina 19. st.

Provenijencija: iz starog muzejskog fundusa.

Veličina: 90 × 92 × 12,5 cm. Inv. broj: U—12.

Sat, s bijelim emajliranim brojčanikom, ugrađen je u gornji dio masivnog drvenog okvira, ukrašenog bojom, pozlatom i reljefnim aplikacijama od gipsa. Unutar okvira je slika izvedena uljanom bojom na metalnoj ploči koja predstavlja planinski pejzaž s gradićem, na obali rijeke i burgom na stjenovitoj uzvisini. U prvom planu je genre—scena s ljudima u odjeći prve polovine 19. st.

Slika je pomno i minuciozno izvedena, živog je kolorita i odiše svježinom i živošću bidermajerskog slikarstva. Vjerojatno je starija od okvira u koji je ugrađena.

U stražnjem dijelu kućišta je uređaj za izbijanje četvrtina i punih sati. U rezonantnoj kutiji je naprava za sviranje koja se automatski ukapča nakon punog sata, a može se i posebno aktivirati.

Osim opisanog primjerka slike—sata, u zbirci ima još nekoliko takovih satova iz sredine i druge polovine 19. stoljeća. Po tipologiji i stilu manje su zanimljivi, jer je na njima sat tek sićušni, jedva zamjetljivi pretekst za sliku.

Iz razdoblja historicisma druge polovine i kraja 19. stoljeća odabrali smo nekoliko karakterističnih primjeraka satova izvedenih u raznim pseudo stilovima. U pseudorokoko stilu je izrađen:

32. UKRASNI KAMINSKI SAT

Mjed, emajl, alabaster; lijevanje.

Bez signature. Vjerojatno Francuska, oko 1860.

Provenijencija: ostavština Dobrice Cesarića, Zagreb, 1985.

Veličina: 47 × 26 × 8,5 cm. Inv. broj: U—2287.

Sat, s bijelo emajliranim brojčanikom s rimskim brojkama, ugrađen je u cilindrično kućište od mjedi, obrubljeno sitnim reljefnim roka i cvjetnim motivom. Kućište je ugrađeno u kitnjasti stalak sastavljen od tri razvedena nosača u obliku reljefnih cvjetnih grančica i lišća. Dva stražnja nosača tvore ukrasni vijenac uokolo i iznad kućišta. Cijela konstrukcija stoji na pravokutnom prizmatičnom postolju s reljefnim ukrasima i umecima od alabastera. Klatno je ukrašeno na proboj i cizelirano.

Za satove iz razdoblja historicisma karakteristično je obnavljanje raznih klasičnih oblika i dekora, te primjena novih tipova mehanizama na kućišta s elementima klasične arhitekture ili skulpture. Tipični primjerak takvog sata je slijedeći:

33. UKRASNI KAMINSKI SAT

Pozlaćena bronca, mramor.

Bez signature. Francuska, druga polovina 19. st.

Provenijencija: iz starog muzejskog fundusa.

Veličina: 40 × 43 × 14 cm. Inv. broj: U—30.

Sat je ugrađen u kućište od lijevane pozlaćene bronce koje je izvedeno u obliku rimske dvokolice (sat je smješten u kotač). Na kolima je figurina rimskog vojnika, a u kola su upregnuta dva konja u trku. Figure su od patinirane bronce. Kućište stoji na postamentu od crnog mramora u koji su ugrađene dvije ukrasne profilacije od žutog mramora. Na postament je apliciran i ukras od pozlaćenog mjedenog lima u stilu empira.

Složeni satni mehanizam s njihalom (manjka) i povratnom sidrenom zaprekom ima i uređaj za izbijanje punih sati.

Na ovom primjerku pseudoempira sata, sat se gubi u kućištu koje je dekorativni predmet sam po sebi. U kreiranju ovog predmeta visoke izvedbene kvalitete, dominantno je ugledanje na antičku umjetnost.

Elemente podražavanja klasične umjetnosti uočavamo i na slijedećem primjerku:

34. UKRASNI STOLNI SAT

Metal, crno lakirano drvo, emajl, pozlata.

Bez signature. Austrija ili Njemačka, druga polovina 19. st.

Provenijencija: iz starog muzejskog fundusa.

Veličina: 45 × 35 × 17 cm. Inv. broj: U—52.

Sat je ugrađen u crno lakiranu cilindričnu kutiju postavljenu na policu s knjigama od kojih je izveden samo reljefni pozlaćeni hrbat. S lijeve strane police je sjedeći lik starca koji u lijevoj ruci drži knjigu, a u desnoj štap sa zmijom. Desno, u podnožju police sjedi dijete s posudicom i zmijom. Likovi vjerojatno predstavljaju Eskulapa i učenika, odnosno alegoriju medicinskih znanosti. Oba lika u antikizirajućoj odjeći, kao i njihovi rekviziti su pozlaćeni. Na crnom prizmatičnom postolju koje nosi cijelu kompoziciju, je aplikacija od lima s alegorijskim frizom znanosti i umjetnosti u stilu empira.

Bijelo emajlirani brojčanik ima arapske brojke za sate i dane.

Tipični neoklasicistički satovi, sa svim obveznim elementima (arhitektonska koncepcija, dekor, pozlata), su satovi—godišnjaci sa specijalnim mehanizmom s tzv. torzionim njihalom koji omogućava neprekidni rad sata kroz godinu dana. U zbirci su čuvaju dva primjerka takvog sata:

35. SAT—GODIŠNJAK S TORZIONIM NJIHALOM (T. XI, sl. 23)

Pozlaćena mjed, emajl, staklo, porculan.

Bez signature. Vjerojatno Njemačka, kraj 19. st

Provenijencija: sat je preuzet kao inventar zajedno sa zgradom Muzeja, 1946. Prethodno je bio u posjedu grada.

Veličina: vis. 39 cm, Ø baze: 23 cm. Inv. broj: U—55.

Cilindrično kućište od pozlaćene mjedi ugrađeno je u kompoziciju u obliku antičkog hrama s kaneliranim stupićima i okruglim krovom, također od pozlaćene mjedi. Brojčanik od bijelog porculana oslikan je pastelnim cvjetnim vjenčićem.

Iz kućišta izlazi torziona njihalo u obliku tanke čelične vrpce s »tijelom« od četiri ravnomjerne raspoređene kuglice sa željeznim umecima.

Cijela kompozicija je zaštićena staklenim zvonom koje prijanja u žlijeb na višestruko profiliranoj bazi.

36. STOLNI SAT—GODIŠNJAK

Pozlaćena mjed, staklo.

Bez signature. Vjerojatno Njemačka, kraj 19. ili početak 20. st.

Provenijencija: konfiskacija, Osijek, 1945.

Veličina: vis. 31 cm, Ø 19,5 cm. Inv. broj: U—40.

Pravokutno kućište sata od pozlaćene mjedi, sa strane otvoreno, uzdignuto je na dva, zagasito ljubičasta stupića od staklaste mase. Od istog materijala, nešto svjetlije boje, su i kuglice torzionog njihala. Brojčanik u obliku obruča od mjedi s arapskim brojkama smješten je na jarko crvenoj podlozi, sjajne zrakaste površine. Na kružno profilirano podnožje postavljeno je i zaštitno stakleno zvono.

Iz skupine satova u raznim pseudostilovima izdvojili bismo još stolni toranj—sat u drvenom kućištu u obliku tornjića s mjedenim pseudorokoko ukrasima (inv. broj: U—1311). Na mehanizam sata je utisnuta oznaka Lenzkirch. U švarcvaldskom lječilištu Lenzkirchu bila je poznata proizvodnja satova i orkestriona.¹¹ Na ovom satu moguće je ilustrirati svu nelogičnost oblikovanja i ukrašavanja u razdoblju historicizma i eklekticizma, svedenog na puko podražavanje.

Mehanizme švarcvaldskog tipa imaju i zidni satovi—njihalice s pogonom na utege, izrađeni po uzorku na pučke satove s ponešto modificiranim ukrasom, prilagođenim građanskom ukusu kraja 19. stoljeća. Kućišta tih satova su izrađena u obliku kvadratičnih ili pravokutnih kutija sa zastakljenim vratašcima u crnom okviru. Emajlirani brojčanik s rimskim brojkama smješta se unutar ukrasne reljefno izrađene, pozlaćene ili oslikane metalne ploče. Najčešći dekorativni motivi su cvijeće, životinje i katkad ljudski likovi. U našoj zbirci ima pet različitih primjeraka ovog tipa sata (inv. broj: U—33, 35, 36, 37, 47). U ovu grupu ubrajamo i zidnu uru s ukrasnom pločom brojčanika od oslikanog porculana (inv. broj: U—1321).

Od 80-tih godina 19. sve do početka 20. stoljeća i kod nas su omiljeni i jako rasprostranjeni zidni satovi na utege s tokarenim kućištem u stilu »altdeutsch«. Takvi satovi se i danas nalaze u domovima mnogih osječkih obitelji. Od primjeraka »altdeutsch« satova u muzejskoj zbirci izdvojit ćemo signirani primjerak:

37. ZIDNA URA—NJIHALICA

Metal, mjed, drvo, emajl, staklo.

Signatura: Petar Nikolić, Zagreb, 1880-tih godina.

Provenijencija: iz starog muzejskog fundusa.

Veličina: 109 × 34 × 15,5 cm. Inv. broj: U—2348.

Mehanizam sata na utege, smješten u kućište od orahovine u obliku visokog zastakljenog ormarića s vratašcima, ukrašeno rezbarenim i tokarenim stupićima, grančicama i jajastim nizom — modificiranim renesansnim ukrasnim elementima. Na vrhu ormarića je visoki trokutasti zabat.

Brojčanik je bijelo emajliran, ima rimske brojke.

U pojedina stilska razdoblja oblikovanja kućnog sata 19. stoljeća uklapaju se i radovi osječkih urara iz tog vremena, čiji su radovi sačuvani u zbirci Muzeja Slavonije.

Budući da su svi do sada istraženi podaci o osječkim urarima već publicirani,¹² ovdje ćemo se ograničiti samo na podatke potrebne za prezentiranje radova Paula Krackera i Josephusa Portnera.

Najpoznatiji osječki urar Paul Kracker dolazi u Osijek 1807, a 1812. godine već se naziva »gradskim urarskim majstorom«¹³ i ovdje djeluje u prvoj polovini stoljeća.

U zbirci su sačuvana tri signirana Krackerova sata u stilu klasicizma — dva tabernakl sata i jedan stolni sat (izvan Osijeka, u muzejskim i privatnim zbirkama čuvaju se još tri Krackerova sata):

38. TABERNAKL—SAT

Metal, mjed, emajl, crno lakirano drvo, staklo.

Signatura: Paul Kracker in Essegg, Osijek, oko 1810.

Provenijencija: iz starog muzejskog fundusa.

Veličina: 39 × 25 × 13 cm. Inv. broj: U—8.

Mehanizam s njihalom i vretenastom zaprekom ugrađen je u crno lakirano drveno, zastakljeno kućište ukrašeno valovitim pozlaćenim letvicama i mjedenim ukrasima. Ukrasna ploča brojčanika ukrašena je aplikacijama od mjedi. Brojčanik je bijelo emajliran, ima arapske brojke za sate i dane. Iznad brojčanika su dvije emajlirane pločice s kazaljka za uključivanje mehanizama za izbijanje i zvona, a u sredini je emajlni medaljon oslikan minijaturnim pejzažom s vodom i mostićem u modro—zelenkastim tonovima.

39. TABERNAKL—SAT (T. IX, sl. 19)

Metal, drvo, mjed, emajl, staklo, pozlata; oslikavanje.

Signatura: Paul Kracker in Essegg, Osijek, oko 1820.

Provenijencija: dar — Društvo muzejskih i konzervatorskih radnika NRH, 1957.

Veličina: 56,5 × 27 × 13,5 cm. Inv. broj: U—547.

Mehanizam ure njihalice na vretenastu zapreku ugrađen je u kućište identično s brojem 38, ponešto modificiranog ukrasa. Na ploči brojčanika je reljefni ukras od mjedi s cvjetnim motivima. Bijelo emajlirani brojčanik ima arapske brojke za sate i dane i signaturu. Iznad brojčanika je emajlni ukrasni medaljon oslikan minijaturnim pejzažom s kućama i jednim ljudskim likom. S jedne i druge strane medaljona su emajlirane pločice s kazaljka za uključivanje uređaja za izbijanje sati i zvona.

Pretpostavljamo da su kućišta oba, gotovo identična sata, nabavljena u Beču, a mehanizme je Kracker možda sam izradio.

40. STOLNI SAT (T. IX, sl. 20)

Metal, emajl, crno obojeno drvo, zlatni namaz.

Signatura: Paul Kracker in Essegg, Osijek, oko 1810.

Provenijencija: dar — Olga Čalogović, Osijek, 1959.

Veličina: 42 × 24 × 13,5 cm. Inv. broj: U—544.

Crno lakirano kućište sata, prizmatičnog oblika, ima postament, središnji dio sa satom i profilirani vijenac sa zaobljenim krovicem. Na vrhu je figurica orla (krila manjkaju; vjerojatno su bila raširena), a na postamentu je pozlačena mjedena aplikacija s istim likom. Na bijelo emajliranom brojčaniku, obrubljenim pozlaćenim obrubom su rimske brojke i ispisana signatura.

Urar Josephus Portner dolazi u Osijek 1842. i ovdje od vojnog erara u Tvrđi dobiva zaduženje da se brine o satu na Glavnoj straži.¹⁴ (Ovu dužnost kasnije preuzima njegov sin Carlo, također urar). Portnerova radionica je bila u Kuhačevoj ulici u Tvrđi, gdje je radio do 70-tih godina 19. st. (umro je 1879.).

U zbirci su sačuvana dva signirana sata Josephusa Portnera:

41. ZIDNA URA—NJIHALICA (T. X, sl. 21)

Metal, drvo, staklo; oslikavanje.

Signatura: Joseph Portner, Essegg. Osijek, sredina 19. st.

Provenijencija: iz starog muzejskog fundusa.

Veličina: 42 × 42 × 14 cm. Inv. broj: U—7.

Mehanizam na sidrenu zapreku, s uređajem za izbijanje punih sati, ugrađen je u kvadratično, crno uokvireno i zastakljeno kućište. Oko brojčanika s rimskim brojkama nalazi se u pozlaćenom okviru na crnoj podlozi, modro—crveni oslikani ukras od stiliziranog cvijeća. Na brojčaniku je upisana signatura. Vjerojatno je cijeli sat domaći rad.

42. ZIDNA URA—NJIHALICA (T. X, sl. 22)

Metal, mjed, emajl, orahovina, staklo.

Signatura: Joseph Portner, Essegg. Osijek, oko 1860.

Provenijencija: iz starog muzejskog fundusa.

Veličina: 78 × 31 × 12 cm. Inv. broj: U—2349.

Mehanizam sata s utezima i njihalom smješten je u zastakljeno kućište, obloženo orahovim furnirom, u obliku ormarića. Kućište je ukrašeno tokarenim valovitim vijencem i rezbarenim ukrasima u donjem dijelu (donji završni dio nedostaje). Bijelo emajlirani brojčanik s rimskim brojkama i signaturom obrubljen je mjedenim obručem od reljefnih sitnih cvjetova.

Kućište je dobro oblikovano i skladno ukrašeno uz dosta škrtu primjenu elemenata drugog rokokoa. Jednostavnost oblika i skromni ukras ukazuju na mogućnost domaće izrade kompletnog sata.

Ime Alexandra Seidlinga, urara koji u Osijeku djeluje u drugoj polovini 19. stoljeća, nalazimo samo na naljepnicama na pojedinim satovima u zbirci, koje je vjerojatno popravljao ili prodavao (na primjer toranj—sat, inv. broj 1311). Muzej nažalost ne posjeduje ni jedan Seidlingov signirani sat.

Što se tiče kućnog sata 20. stoljeća, u zbirci je zastupljeno nekoliko primjeraka industrijski izrađenih stolnih satova iz 1920-tih i 30-tih godina, razne provenijencije, zatim produkata domaće tvornice »Insa« u Zemunu, te satova iz SAD-a i SSSR-a iz 1930-tih, odnosno 1960-tih godina.

Iz ove skupine posebno naglašavamo stolnu budilicu njemačke tvornice »Junghans«. To je izuzetno dobro oblikovan sat u metalnom kućištu, na koje je pričvršćena kvadratična zastakljena ploča brojčanika u poniklanom okviru. Po svojoj jednostavnosti i skladu materijala i dizajna, sat je izvrsni primjer funkcionalnog oblikovanja (inv. broj U—1768; T. XI, sl. 24).

Od produkata osječkog urarstva prve polovine 20. stoljeća, koje u to vrijeme stagnira i uglavnom se svodi na popravak i prodaju importiranih satova, u zbirci je zastupljen samo jedan sat, rad urara, draguljara i rezbara Dragutina Hegera iz 1920-tih godina. To je signirana zidna ura—njihalica u rezbarenom kućištu od orahovine sa staklenim umecima i brojčanikom od posrebnog lima s elementima kasne secesije. Pretpostavljamo da je Heger kao rezbar, sam izradio kućište i ukrase svoga sata (inv. broj: U—1882).

Iz skupine džepnih satova, sakupljenih u zbirci (15 primjeraka), izdvajamo signirane satove određenih stilskih značajki.

Kasnobarokne odlike imaju satovi londonskog urara Georga Priora koji je radio krajem 18. i početkom 19. stoljeća, a od 1822. god. poznat je kao majstor za izradu satova za tursko tržište.¹⁵ Za Orijent su izrađeni i Priorovi satovi iz naše zbirke (inv. broj U—19, T. XII, sl. 25 i U—24). Prvi je izveden s trostrukim srebrenim kućištem ukrašenim kornjačevinom. Na bijelo emajliranom brojčaniku s emajlnim cvjetnim ukrasom su turske brojke i signatura: Georg Prior, London, ponovljena i na stražnjoj platini sata. Mehanizam je na vretenastu zapreku, puž i lančić. Sat je izrađen oko 1798. (po analogiji s Priorovim satom inv. broj 23762 u Povijesnom muzeju Hrvatske, u Zagrebu).¹⁶

Drugi signirani sat Georga Priora (inv. broj U—24) smješten je u pozlačeno unutrašnje i srebreno vanjsko kućište. Prednja strana vanjskog kućišta ukrašena je biljnim ornamentima, kao i stražnja platina. Na bijelo emajliranom brojčaniku su turske brojke.

Zanimljivo je da je ovaj sat 1933. godine Muzeju darovao osječki urar Dragutin Heger čiji se signirani zidni sat također nalazi u zbirci.

U stilu kasnog baroka i rokoka je izrađen i sat drugog londonskog urara Georga Charlea, s dva pozlačena kućišta, rađen za Orijent (inv. broj U—18), kao i sat pariškog urara Pierre Le Roya (inv. broj U—26; T. XII, sl. 26) izuzetni produkt urarskog obrta i draguljarstva. Sat je u kućištu od srebra. Srednji dio brojčanika s emajliranim obručem u kojem je signatura: Le Roy, Paris, izrađen je na proboj i ukrašen gustim spletom graviranih i pozlaćenih lisnatih vitica u stilu rokoka. Kazaljke su također pozlačene.

Džepni sat Louisa Bregueta i sina iz oko 1780. godine (inv. broj U—29) nalazi se u srebrenom kućištu. Pozlačeni brojčanik ima bijelo emajlirana polja i dva bijelo emajlirana prstena za minute i dane. Breguet je bio poznati pariški urar koji je 1790. konstruirao nove, jednostavne kazaljke s kružićem na vrhu.¹⁷

U stilu rokoka je izrađen sat sa signaturom: Fer. Engel Schale, Prag (inv. broj 23). Nalazi se u dvostrukom srebrenom kućištu, ukrašenom na proboj i graviranjem. Vanjsko kućište je ukrašeno i iskucanim prizorom s likovima koji sviraju. Mehanizam je na vretenastu zapreku, puž i lančić, a ugrađen je i uređaj za izbijanje punih sati.

Iz posljednje četvrtine 18. stoljeća je džepna ura majstora Andreasa Bleyera iz Budima (inv. broj U—21) u bakrenom pozlaćenom kućištu s ukrasnim elementima na proboj.

Džepni satovi iz prve polovine i sredine 19. stoljeća uglavnom su rađeni za Orijent, pa su u tom stilu i ukrašeni, a u drugoj polovini stoljeća izvedeni su u raznim pseudostilovima.

U zbirci je i jedan secesijski džepni sat, vjerojatno francuske provenijencije (inv. broj U—28 T. XII, sl. 28). Smješten je u srebreno kućište s prednjim poklopcem ukrašenim emajlnim stiliziranim cvjetnim ukrasom svijetloplave, modre i zelene boje.

Sporadično sačuvani primjerci džepnog sata prve polovine 20. st. uglavnom su tipizirani industrijski proizvodi.

Ovim prikazom odabranih primjeraka satova obuhvaćene su sve stilske —tipološke varijante kućnog sata 18. i 19. stoljeća, sačuvane u zbirci Muzeja Slavonije, s posebnim osvrtom na signirane radove domaćih i stranih majstora—urara.

Bilješke:

- ¹ Pinterović, Danica: Slavonija. — U: Kućni sat, Stilski razvoj kroz vjekove. — Beograd: Muzej primenjene umetnosti, 1964.—kat. broj; 33, 38, 40, 43, 51, 66, 70, 71, 88, 115.
- ² Horvat, Ida: Stilski sat 18. i 19. st. — Katalog izložbe. — Osijek: Muzej Slavonije, 1969.
- ³ Horvat, I: Mjerenje vremena kroz stoljeća. — Katalog izložbe. Osijek: Muzej Slavonije, 1983.
- ⁴ Horvat, I: Minutni sunčani sat u zbirci Muzeja Slavonije. — Osječki zbornik, 1971, 13, str. 219—229.
- ⁵ Han, Verena: Pregled stilskog razvoja kućnog sata u Evropi. — U: Kućni sat, stilski razvoj kroz vjekove, str. 13.
- ⁶ Horvat, I: Minutni sunčani sat u zbirci muzeja Slavonije, str. 221.
- ⁷ Han, V: Džepni i putni sunčani satovi iz zbirke Muzeja primenjene umetnosti. — Beograd: Zbornik MPU, 1966, 9—10, str. 72, sl. 9. i str. 77.
- ⁸ Karlovits, Károly: Az időmérés története. — Katalog izložbe. — Budapest: Országos Műszaki Múzeum — Iparművészeti Múzeum, 1984.
- ⁹ Pinterović, D: op. cit, kat. broj 70, str. 99.
- ¹⁰ Meyers Lexikon. — Leipzig. — 6. ed. 1925. 2, str. 960.
- ¹¹ Brockhaus Konversations — Lexikon — Leipzig 14. ed. 1898. 11, str. 86.
- ¹² Pinterović, D: op. cit, str. 47—52.
- ¹³ Firinger, Kamilo: Satovi i urari u Osijeku u 18. i na početku 19. st. Osječki zbornik, 1967/11, str. 167—182.
- ¹⁴ Horvat, I: Mjerenje vremena kroz stoljeća, str. 11.
- ¹⁵ Horvat, I: Umjetnički obrt. — U: Likovna umjetnost Osijeka 1900—40.— Osijek: Galerija likovnih umjetnosti — Muzej Slavonije, 1986, str. 165—166.
- ¹⁶ Pinterović, D: op. cit, str. 48.
- ¹⁷ Ibidem, str. 50.
- ¹⁸ Škiljan, Maja: Stare mjere. — Zagreb: Povijesni muzej Hrvatske, 1975, str. 24.
- ¹⁹ Ibidem, str. 24, kat. broj 19.
- ²⁰ Ibidem, str. 28.

Ida Horvat

DIE UHRENSAMMLUNG IM MUSEUM SLAVONIENS

Zusammenfassung

In der Kunstgewerbeabteilung des Museums Slavoniens nimmt die Uhrensammlung eine bedeutende Stelle ein, die eine Übersicht fast aller typologischen Arten und Stilcharakteristiken der Hausuhr vom 18. bis zum Anfang des 20. Jahrhunderts bietet. Die Sammlung enthält 70 verschiedene Stücke, die zum Teil in der ständigen Ausstellung der Abteilung präsentiert sind. Die meisten wurden in Mittel — oder auch Westeuropa hergestellt, und 6 Stücke entstammen Werkstätten Osijeker Uhrmacher aus dem ersten Drittel und der Mitte des 19. und dem Anfang des 20. Jhrhs — Paul Kracker, Joseph Portner und Dragutin Heger.

In der Sammlung sind alle Typen der Hausuhr vertreten — Kastenuhren, Tischuhren, Kaminuhren und Wanduhren — sowie Taschenuhren.

Ausser mechanischen werden in der Sammlung zwei Beispiele elementarer Sonnenuhren bewahrt — eine äquinoktiale Minutensonnenuhr von F. A. Knitel aus Linz aus dem J. 1713 (das ist zugleich das älteste Stück dieser Sammlung)

und eine aufschlagbare Taschensonnenuhr mit Kompass (aus der Zeit des Klassizismus).

Die ältesten Uhren in der Sammlung sind im Barockstil gestaltet und verziert. Erhalten sind signierte Standuhren und Tabernakluhren, sowie auch spezifische Mechanismen, s. g. Sägeuhren.

Die klassizistischen Uhren französischer und mitteleuropäischer Provenienz weisen Merkmale des Louis XVI und Empirestils auf und sind oft sehr luxuriös ausgestattet.

Aus der Biedermeierzeit sind hauptsächlich zwei Uhrentypen erhalten, die in mitteleuropäischen Ländern hergestellt wurden — eine Bilduhr ergänzt mit beweglichen Elementen und einem Spielwerk, ferner eine Portaluhr mit verschiedenen Materialien **verziert**.

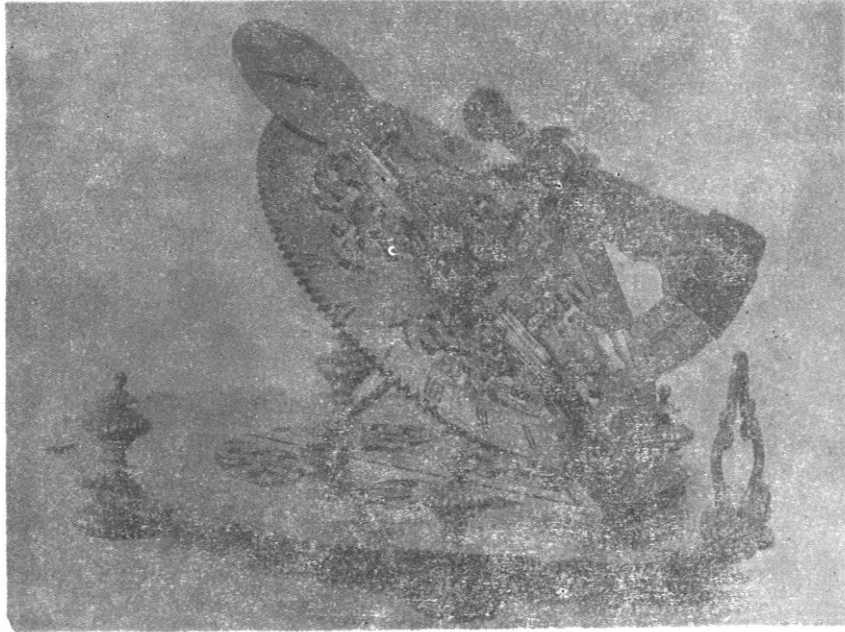
Die Pseudostile und der Historizismus der zweiten Hälfte des 19. Jhrhs. sind mit Tischuhren und vergoldeten Wanduhren mit Spielwerk des zweiten Rokoko verträglich. Ferner enthält die Sammlung eine Jahresuhr, eine Tischuhr in Form einer Turmuhr und mehrere Wanduhren im s.g. Altdeutschstil.

Aus der Zeit der Sezession sind nur zwei Taschenuhren französischer Provenienz und eine spätezessionistische Wanduhr des Osijeker Uhrmachers D. Heger aus den zwanziger Jahren des 20. Jhrhs. erhalten.

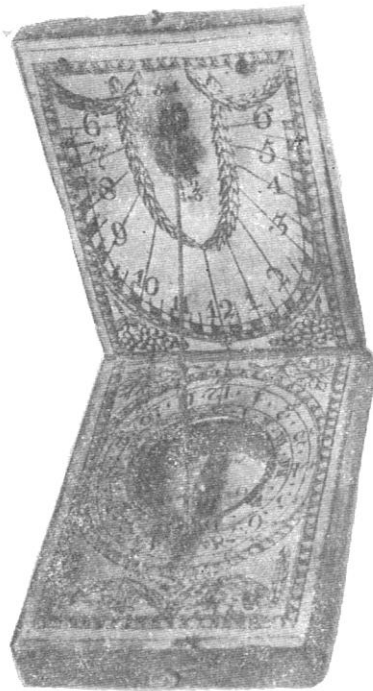
Die Zeit des Funktionalismus illustrieren Tischuhren der Firma Junghans u.a.

Eine besondere Gruppe dieser Sammlung bilden Taschenuhren aus dem 18. Jhrhs. in Gehäusen von Silber, Schildplatt und anderen Materialien — signierte Arbeiten Londoner und Pariser Uhrmacher Georg Prior, Georg Charle, Le Roy Louis Breguet und des Budaer Uhrmachers Andreas Bleyer (auch eine Tabernakeluhre dieses Meisters ist in der Sammlung erhalten). Die Taschenuhren des 19. und des Anfangs des 20. Jhrhs. sind mit Gehäusen aus verschiedenen Metallen und Verzierungen aus Email und Vergoldungen, hauptsächlich im historizistischen Stil ausgestattet. Die Uhren aus der ersten Hälfte des 20. Jhrhs. sind grösstenteils typisierte Fabrikserzeugnisse.

Übersetzung: Marija Malbaša, prof.

sl. 1

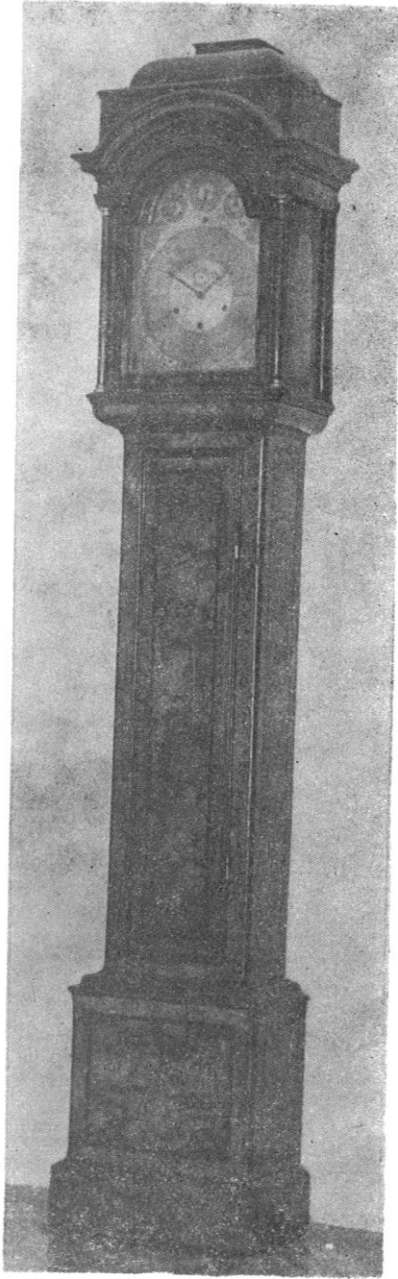

sl. 2

T. II

sl. 3

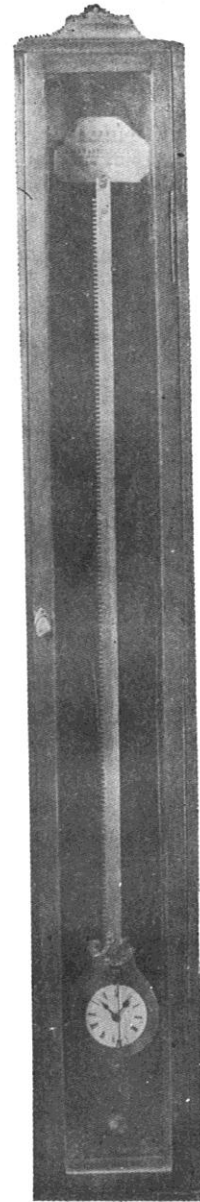

sl. 4

T. III

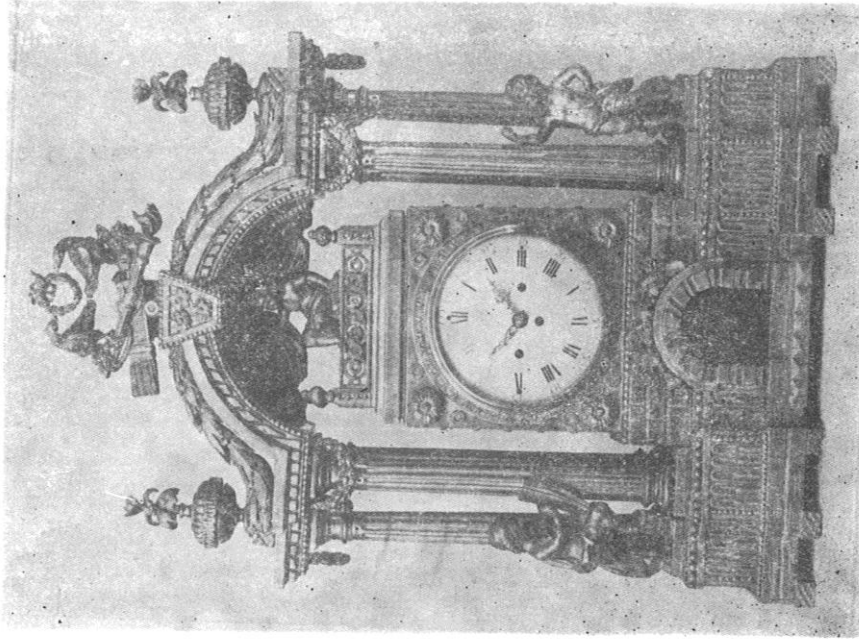

sl. 5

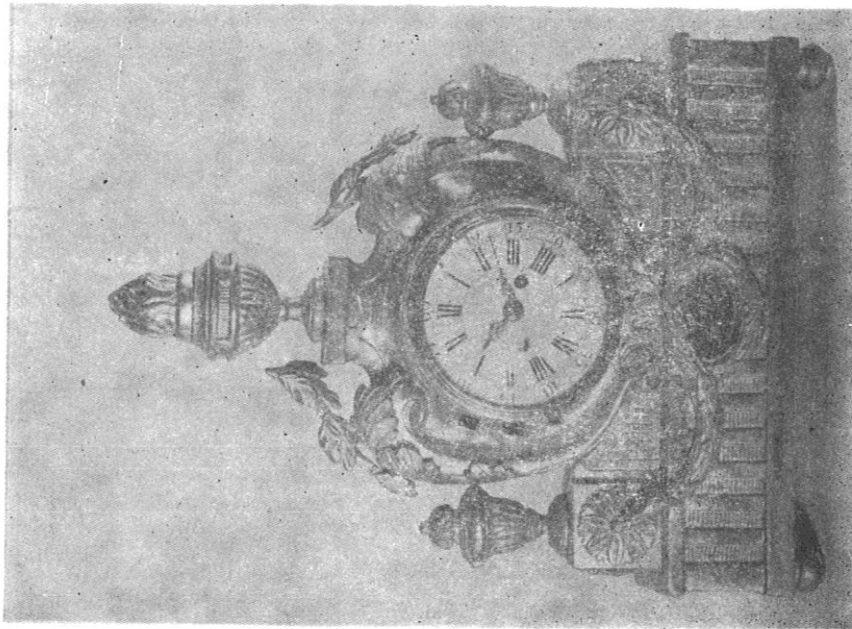

sl. 6

T IV

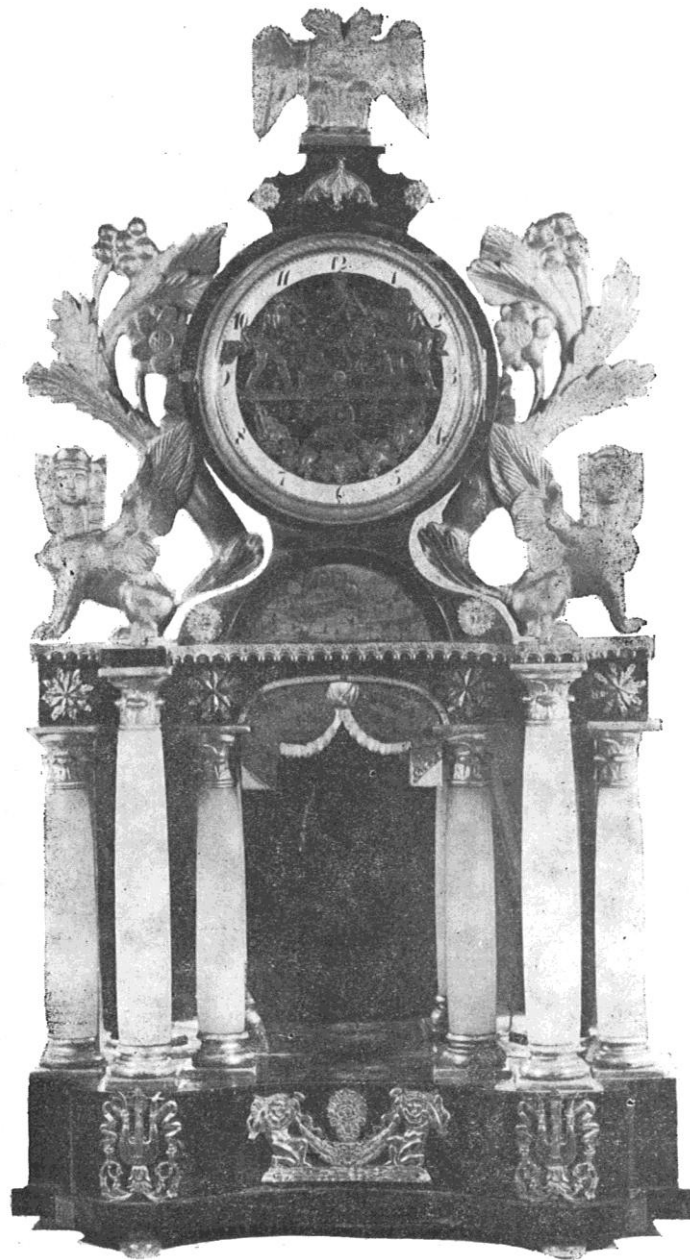

sl. 8

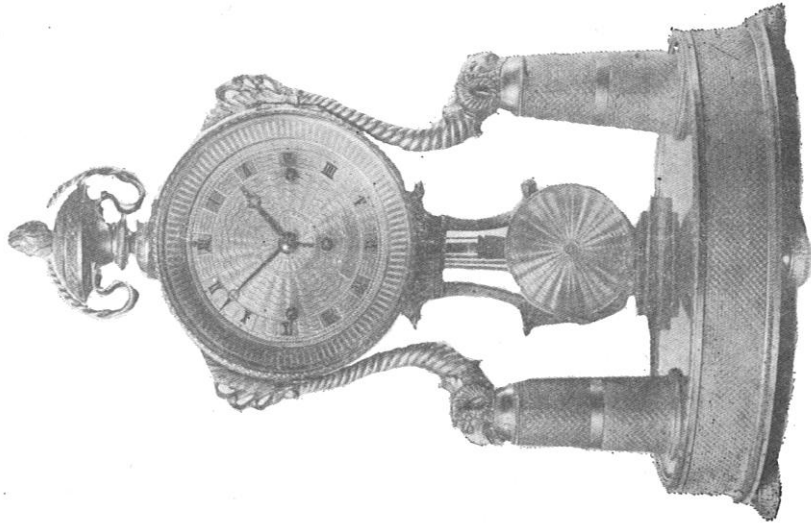
sl. 7

T. V

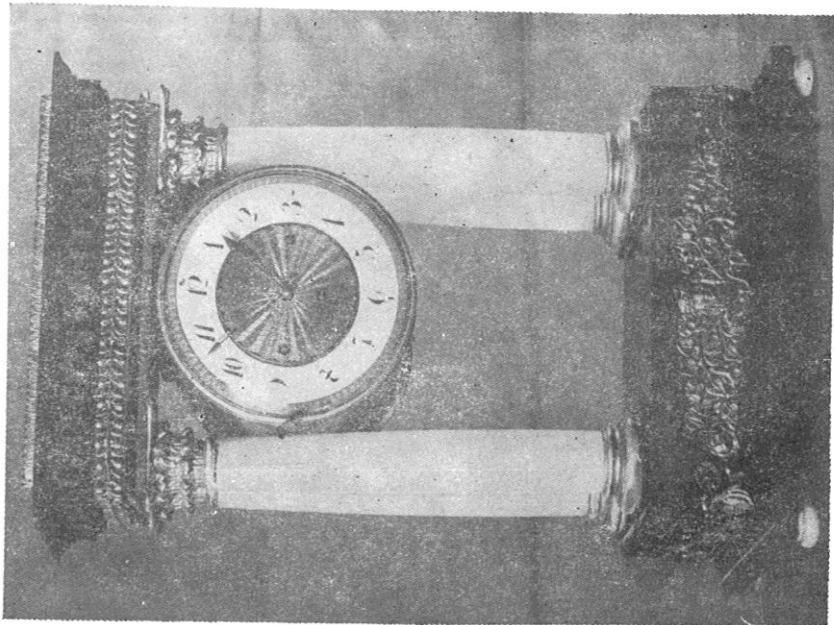

sl. 9

T. VI

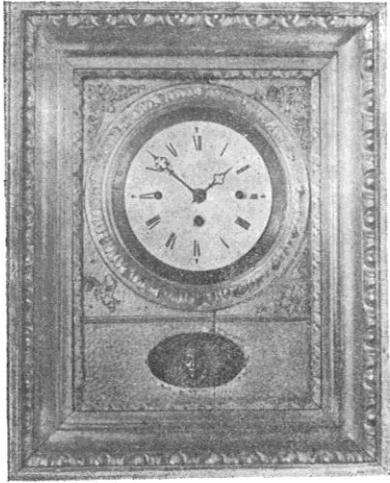

sl. 11

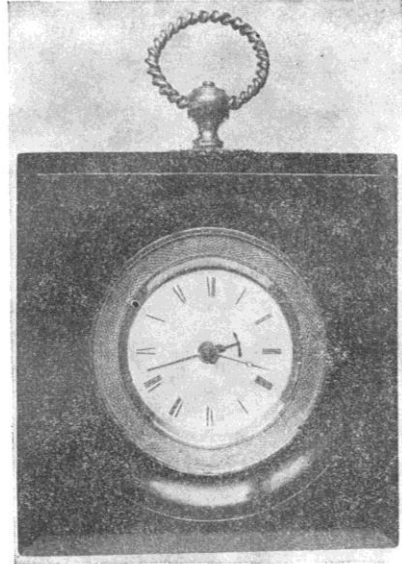

sl. 10

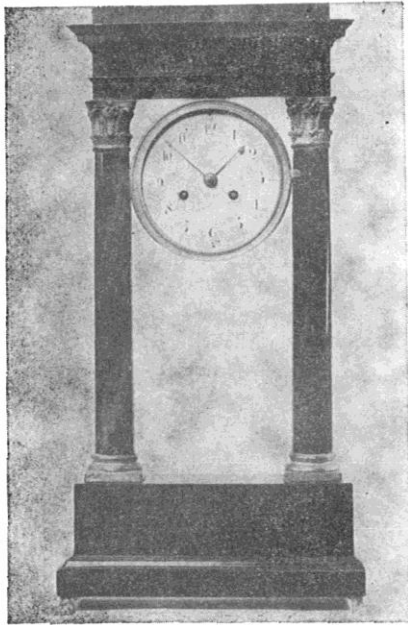
T. VII

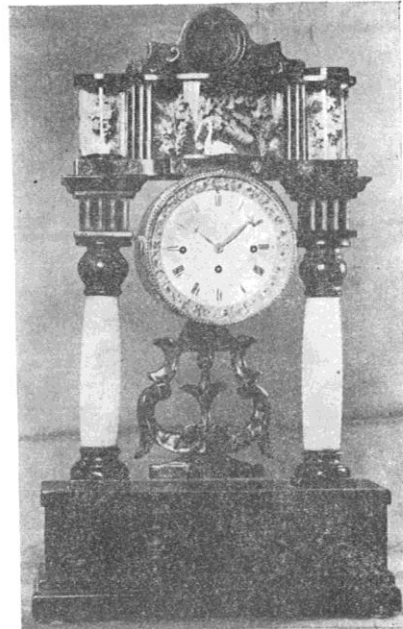
sl. 12

sl. 13

sl. 14

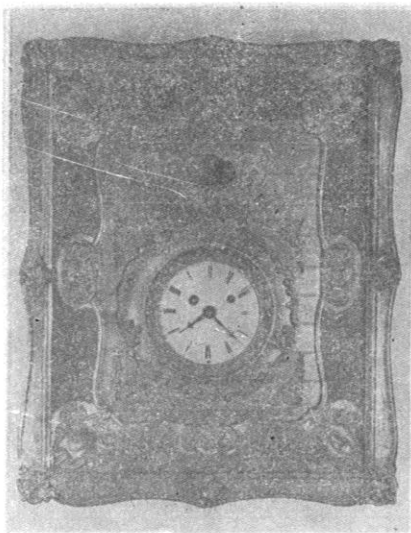

sl. 15

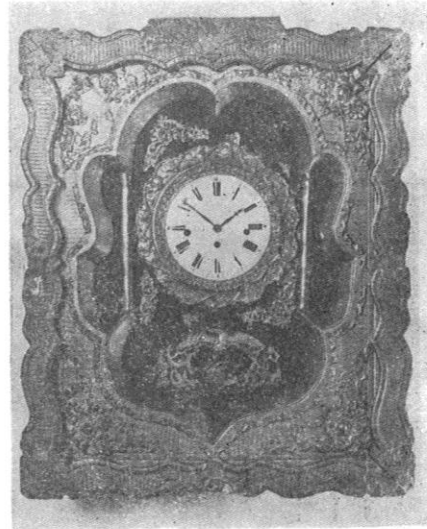
T. VIII

sl. 16

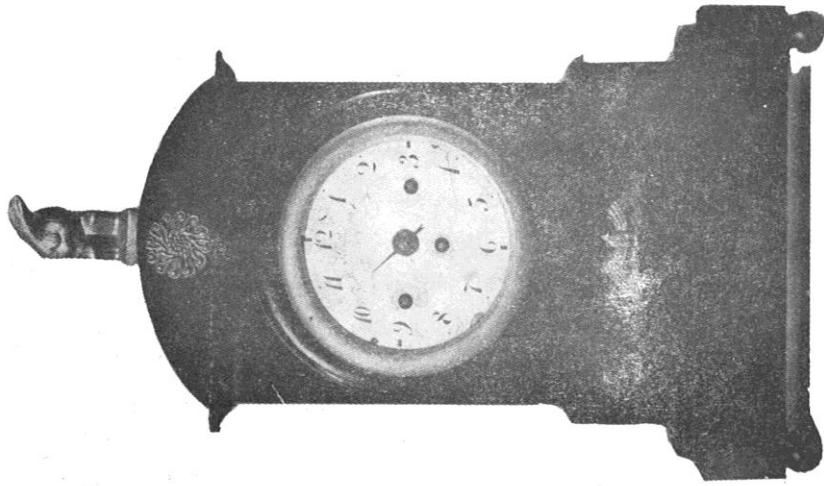

sl. 17

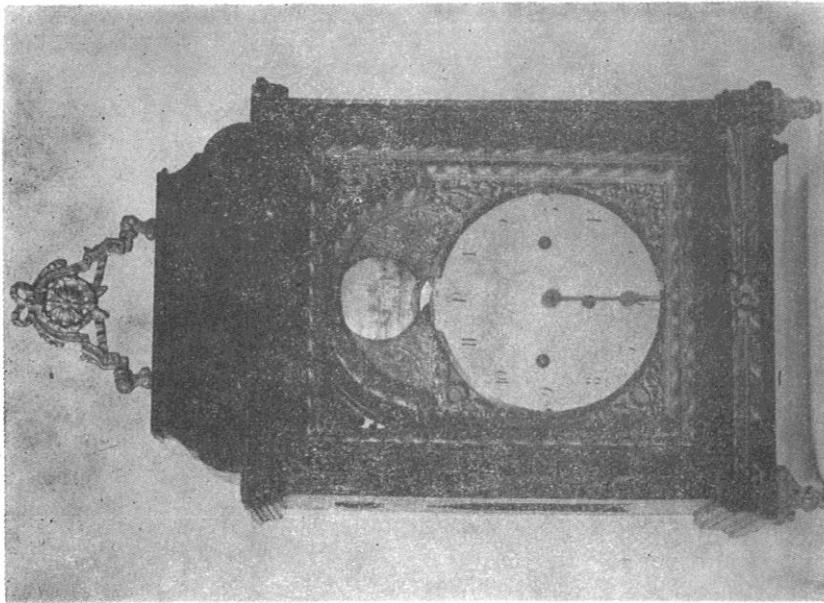

sl. 18

T. IX

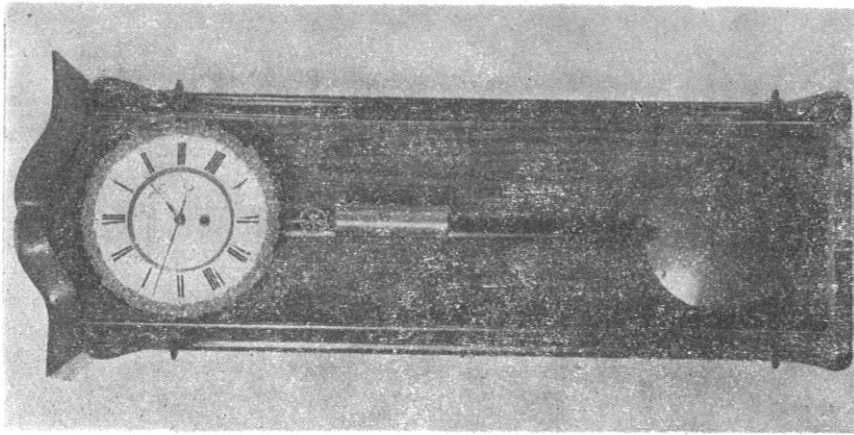

sl. 20

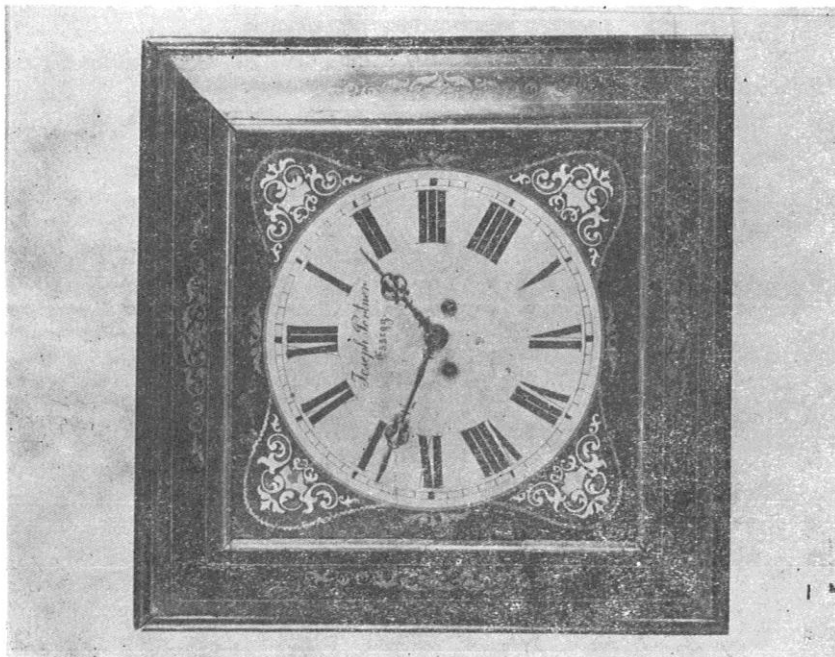

sl. 19

T. X

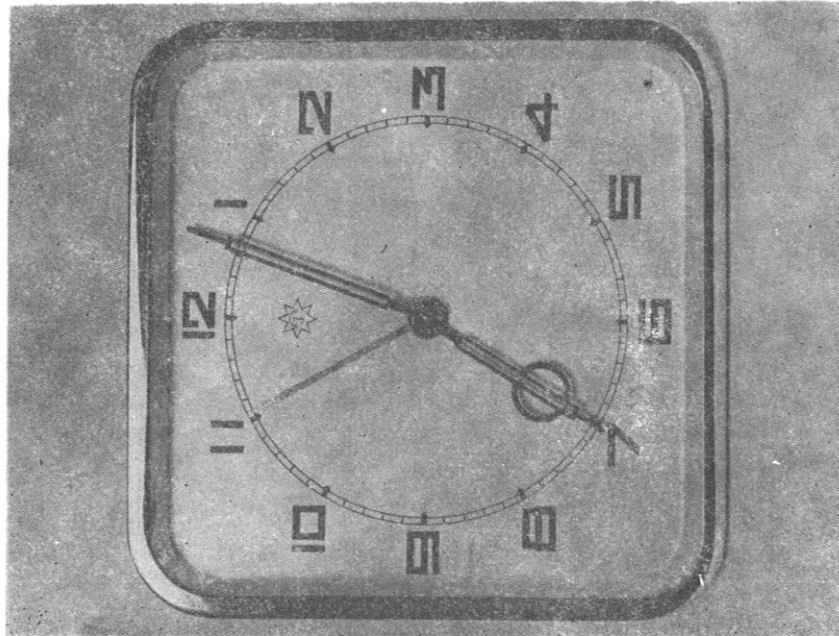

sl. 22

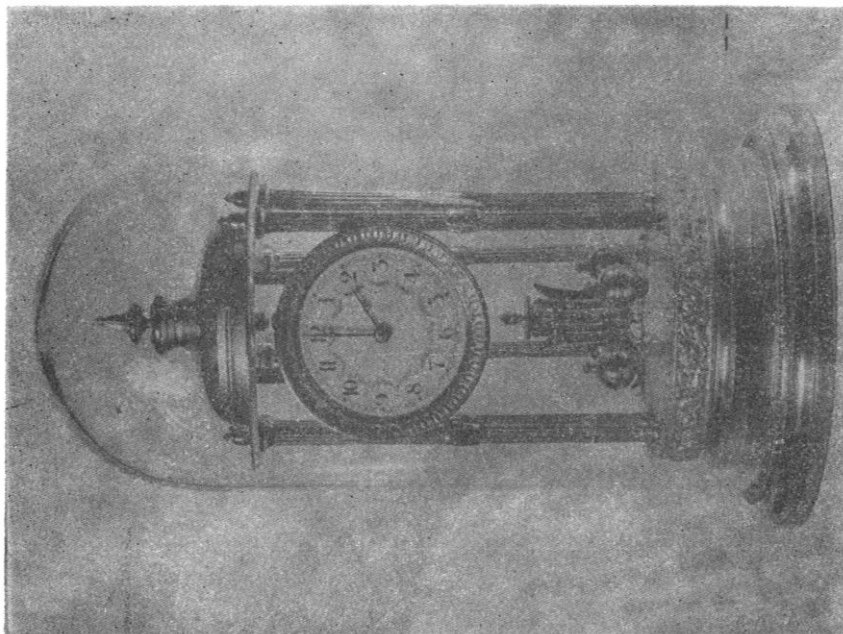

sl. 21

T. XI

sl. 24

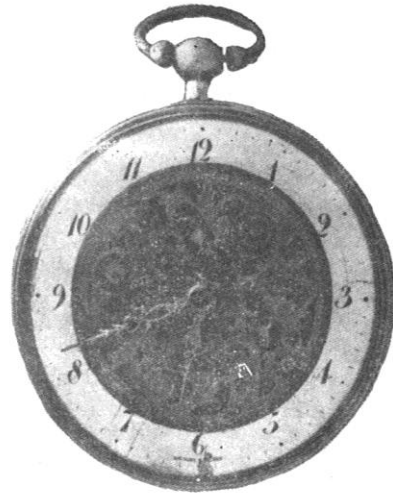

sl. 23

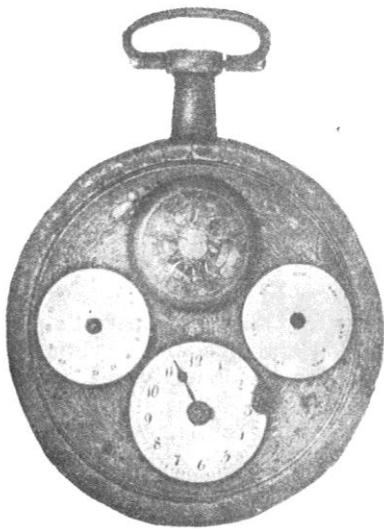
T. XII

sl. 25

sl. 26

sl. 27

sl. 28